

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

obor Francouzština pro mezikulturní komunikaci

Bakalářská práce

Eliška Makovská

Komentovaný překlad: *La nature est géniale, imitons-la!*

(Philippe Godard, Paris: Albin Michel Jeunesse, 2020, str. 52-86)

Commented translation: *La nature est géniale, imitons-la!*

(Philippe Godard, Paris: Albin Michel Jeunesse, 2020, p. 52-86)

Poděkování

Tímto bych velmi ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce PhDr. Jovance Šotolové, Ph.D. za její vstřícnost, trpělivost, ochotu, poskytnutou konzultaci, čas strávený nad opravami, milý přístup a cenné návrhy a připomínky při řešení problematických pasáží překladu. Můj dík také patří mým nejbližším, a to za jejich podporu, porozumění a inspirativní rady.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5.5.2024

.....

Eliška Makovská

Abstrakt

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí. První částí práce je překlad vybraného úseku z francouzské publikace *La nature est géniale, imitons-la!* od Philippa Godarda, pojednávající o tématu biomimetiky, do českého jazyka. Druhá část sestává z překladatelské analýzy originálu, popisu překladatelských problémů a jejich konkrétních řešení a také výčtu překladatelských posunů, k nimž došlo a překladatelských postupů, jichž bylo užito.

Klíčová slova

komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské posuny, překladatelské postupy; příroda, biomimetika, biomimikry, inspirace, vynález, ekologický, vědec

Abstract

This bachelor thesis consists of two parts. The first part is the translation of a chosen passage from a French book *La nature est géniale, imitons-la!* by Philippe Godard which deals with the topic of biomimetics, to Czech. The second part includes the translation analysis of the source text, the description of translation problems and their particular solutions and also lists translation shifts which occurred and used translation procedures.

Key words

commented translation, translation analysis, translation problems, translation shifts, translation procedures; nature, biomimetics, biomimicry, inspiration, invention, ecological, scientist

OBSAH

Překladová část	1
Lodě čisté jako korály	1
Žraloci srdečně vítáni v nemocnicích!	2
Sova a ledňáček přiletěli na pomoc vlakům	3
Sonar, dárek od netopýrů?	5
Plavat jako létající ryba.....	7
Prohánět se ve vodě jako kalmar	8
Suchý zip z bodláku	8
Připínáček inspirovaný kočičími drápkami	10
Ještěrka, co se k tobě přilepí	10
Slávky a sója	11
Datlové a nárazy	13
Brouk – řezač stromů	14
Teoretická část	16
Úvod.....	16
Překladatelská analýza výchozího textu	16
Vnětextové faktory.....	18
Vnitrotextové faktory	23
Typologie překladatelských problémů a jejich řešení.....	29
Překladatelské postupy a posuny	40
Závěr	43
BIBLIOGRAFIE.....	44

PŘEKLADOVÁ ČÁST

Lodě čisté jako korály

Na moři se lodní trupy a vodní turbíny musí vypořádávat s nečistotami a různými drobnými organismy, které se na nich usazují, jako například mušle. Dosud byly chráněny pouze toxickými látkami - například speciálními měděnými barvami. Tyto látky se však postupně šíří do vody a způsobují velké znečištění. Naštěstí vlády jednotlivých států přijímají opatření k omezení znečištění moří a tyto látky jsou postupně zakazovány... ale nečistoty, které nazýváme „fouling“, zůstávají.

CO TO ZNAMENÁ?

Fouling, slovo anglického původu, označuje usazeniny různých organismů a nečistot na trupu lodí. **Antifouling** je metoda používaná v boji proti těmto usazeninám.

V průběhu času si mnoho mořských živočichů, jako jsou korály, chaluhy nebo houby, vyvinulo metody, jak zabránit přichycení parazitujících organismů, i když se sami téměř vůbec nepohybují. Současný výzkum usiluje o to porozumět tomu, jak tyto mořské rostliny a tito živočichové zůstávají bez jakýchkoli nečistot nebo kolonií parazitů, abychom z toho mohli získat ponaučení a vymyslet nové antifoulingové prostředky.

Korály, chaluhy nebo houby si vyvinuly metody, jak zabránit přichycení parazitujících organismů.

V Toulonu provádějí vědci z laboratoře Mapiem experimenty s využitím molekul pocházejících z organismů žijících v tropických oblastech, zejména z ostrova Réunion. Snaží se tyto molekuly přidávat do antifoulingových povlaků, aby zabránili přichycování parazitů.

Nizozemský vynálezce Rik Breur naproti tomu vyvinul jiné řešení. Inspiroval se pichlavým povrchem mořských ježků, a vymyslel tak tenkou vrstvu z nylonu opatřenou 3 mm dlouhými jehličkami, které odpuzují nečistoty a mikroorganismy. Jeho produkt, nazvaný Finsulate, je trvalejší než antifoulingový nátěr: vydrží pět let místo tří. Jehličky vytvářejí miniaturní víry (víření), které brzdí klouzání lodí vodou, ale zároveň snižují aerodynamický odpor; a nakonec, co se týče rychlosti lodí, trupy pokryté vrstvou Finsulate se v ní vyrovnají těm hladkým.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Ekologický antifouling je významná výzva týkající se moří. Výroba těchto produktů musí dosáhnout toho, že nebude vytvářet žádný odpad a nebude spotřebovávat příliš mnoho energie, aby vedla ke zcela biologicky rozložitelným výrobkům.

Žraloci srdečně vítáni v nemocnicích!

Žralok je extrémně schopný mořský predátor, a to hlavně díky své rychlosti. Tvar těla a jeho svaly mu ve vodě umožňují velmi rychlý pohyb. Žraločí kůže hraje v jejich výkonech také důležitou roli. Ačkoli se to nám to na první pohled nemusí zdát, žraločí kůže překvapivě není hladká. Skládá se ze spousty velmi drobných „zubů“, takzvaných plakoidních šupin, které se dotýkají jedna druhé a jež jsou všechny nasměrované k ocasu. Šupiny žralokům umožňují klouzat vodou tím nejlepším způsobem. Každý z těchto „zoubků“ vytváří malý vír, který nezpomaluje žraloka tak, jako kdyby měl hladkou kůži. Taková by totiž za zvířetem tvořila velký aerodynamický odpor (více na straně 43).

CHCEŠ SE DOZVĚDĚT VÍC?

V roce 2008 vybavil známý výrobce plavek Speedo některé plavce na olympijských hrách v Pekingu závodními plavkami, které byly inspirované zubatými šupinami pokrývajícími žraločí kůži. Téměř všechny rekordy, které byly na těchto tomto ročníku her překonány získány, patřily plavcům vybaveným těmito plavkami. Mezinárodní plavecká federace se je proto v roce 2009 rozhodla zakázat, když uvážila, že šlo (v podstatě) o podvod!

I když se žralok žene na lovu za kořistí velmi rychle, po většinu času si však plave celkem ledabyle. Jiní mořští živočichové jsou zpravidla napadáni různými drobnými zvířaty a měkkýši, kteří se jim snadno přichytí na kůži a drží se tam. Například velryby na kůži převáží množství těchto návštěvníků, zatímco žraloci zůstávají krásně „čistí“. To, co ve skutečnosti umožňuje žraloku jeho rychlost, mu zároveň pomáhá zabránit parazitům přichytit se mu na kůži.

To, co umožňuje žraloku jeho rychlost, mu zároveň pomáhá zabránit parazitům přichytit se mu na kůži.

Americký vědec Anthony Brenan dokázal, že právě díky samotné struktuře své drsné kůže je žralok chráněn před parazity. Pro tuto zvláštnost se našlo okamžité využití. V nemocnicích po celém světě totiž stojí boj s bakteriemi dost peněz a stále ztrácí na účinnosti. Personál nemocnic odpovědný za úklid používá při čištění podlahy, zdí i dveřních klik chemické produkty, které

jsou čím dál toxičtější a zabíjejí sice mnoho bakterií, ale nikdy ne všechny. Přeživší bakterie se rozmnožují a předávají svému potomstvu odolnost vůči produktům, se kterými se samy již setkaly. Jediný způsob, jak zmírnit tento problém bylo zvýšit toxicitu oněch produktů, což už nestačí, a produkty někdy dokonce bývají nebezpečné pro pacienty a zaměstnance nemocnic.

Z Brennanova výzkumu vyplynulo, že možná existuje i jiná cesta: spíš než bakterie zabíjet, je třeba se zaměřit na základní příčinu problému a zabránit jim, aby se vůbec usazovaly v nemocnicích, stejně jako žraločí kůže nedovolí parazitům se na ní zabydlet.

Spíš než bakterie zabíjet, je třeba jim zabránit, aby se usazovaly v nemocnicích, stejně jako žraločí kůže nedovolí parazitům se na ní zabydlet.

Aby využil biomimetického procesu, který vyvinul, založil Brennan společnost Sharklet Technologies, která uvedla na trh Sharklet, povrchovou úpravu ve formě tenké vrstvy (mikrofilmu) složené z milionů miniaturních hrbolků o výšce 3 mikrometrů a šířce 2 mikrometrů, uspořádaných pravidelně do řad.

Bakterie se usazují tam, kde spotřebují méně energie, totiž na hladkých površích, což jim umožní na nich následně vyrobit infekční biofilm – kolonii s tak hustou populací bakterií, že vytvoří tenký povlak kolem celého místa, které se jim zalíbilo. Usadit se na tak nehostinném a hrbolatém místě jako je Sharklet by je naopak stálo energie až příliš, a tak ho neobsadí. Povrchová úprava Sharklet se nyní používá v mnohých nemocnicích a jednou by mohla být používána i na jiných veřejných místech.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Princip povrchové úpravy vychází z biomimetismu, ale výroba mikrofilmu bohužel není zcela bez viny v otázce znečištění.

Sova a ledňáček přiletěli na pomoc vlakům

Víte, že sova je vynikající lovkyně? Jejím nejvyšším trumfem je tichost. V noci, kdy všude panuje klid, musí umět být pro lapení kořisti úplně potichu. Za to sova vděčí perům nacházejícím se na přední hraně jejich křídel. Ta během letu způsobují malinké vzdušné víry, víření, které dělá mnohem méně hluku, než kdyby křídlo bylo na straně hladké, a ne vroubkované. Pokud by byly okraje křídel rovné, víry by byly větší, a tedy i hlučnější.

Ledňáček je velice spořádaný ptáček, žije v norách, jež si sám hloubí na březích řek. Nemusí se pouštět na dalekou cestu za potravou, protože je to znamenitý rybář – na netu se můžete podívat na spoustu videí ledňáčka při lovu. Jakmile zahlédne rybu, střemhlav se k ní vrhne.

Díky velice ostrému zobáku se bleskurychle vnoří do vody, aniž by jeho kořist měla čas uniknout. Jeho špičatý zobák je nejučinnějším nástrojem pro proniknutí pod vodní hladinu, jelikož ji prorazí, místo aby do ní plesknul s velkým „šplouch!“. Ledňáčkův „skok“ do vody proto způsobí jen malý vodní vír: vletí do ní velkou rychlostí, a přece celkem nenápadně, protože hladinu zprvu nerozčeří, což je pro lovení ryb nevyvratitelná výhoda.

Způsob létání těchto ptáků nabízí řešení složitých problémů, se kterými se potýkají... vysokorychlostní vlaky! Japonci jako první vyvinuli vlak tohoto typu, šinkansen, který byl nasazen do provozu roku 1964. Tyto vlaky ale byly hlučné a japonské hygienické limity úrovně hluku se čím dál více zpříšňovaly, zatímco pasažéři toužili cestovat stále rychleji. Inženýři neustále vytvářeli nové verze šinkansenů, pokaždé rychlejší a zároveň i hlučnější.

Ledňáček vletí do vody velkou rychlostí, a přesto hladinu zprvu nerozčeří, což je pro lovení ryb nevyvratitelná výhoda.

Dva hlavní důvody hlukového znečištění vznikaly jednak při výjezdu vysokorychlostních vlaků z tunelů, kdy zazněla hlasitá rána a jednak kvůli sběračům energie (pantografům). Tato kloubová ramena, umožňující vlakům sbírat energii proudící trolejovým vedením, nepřetržitě vydávala hluk. Japonský inženýr Eidži Nakatsu nabídl biomimetické řešení obou těchto problémů. Pantografy, které navrhl, byly inspirovány sovím křídlem: skládají se z jednoho pilíře a jedné lišty, jejíž boční náběhy jsou opatřeny malými hrbolky, které způsobují slabé turbulence. Hluk způsobený těmito novými přístroji byl mnohem snesitelnější. Co se týče problému s burácivým zaduněním při výjezdu z tunelu, bylo jasné, že řešení musí spočívat v úpravě vlaku samotného, protože japonské tunely jsou mnohem užší než ty evropské a nebylo možné je rozšířit – to by bylo příliš drahé. Když vlak vjede velmi rychle do tunelu, nažene vzduch k výjezdu a stlačí ho tak, že se vytvoří vibrace uvnitř ve vagónech, a stejně tak vznikne onen pověstný ohlušující třesk při výjezdu.

Nakatsu pochopil, že se zašpičatělým „nosem“ podobným ledňáčkovu zobáku nezpůsobí šinkansen vjíždějící do tunelu, kde je vzduch stlačen stěnami, a tedy čelí většímu odporu, vzdušný vír, stejně jako ledňáček nezpůsobí vír při vletu do vody. Překreslil tedy „nos“ šinkansenu. U souprav řady 500 se velice podobá ledňáčkovu zobáčku: je extrémně špičatý, dlouhý 15 metrů („nos“ předchozí řady 300 měřil jen 6 metrů) a celý vlak dosahuje rychlosti 300 kilometrů za hodinu, aniž by vyjížděl z tunelu za dunivého hřmotu. Odpor vzduchu byl tak snížen o třetinu a spotřeba elektřiny o 13 % vůči Šinkansenům série 300.

CHCEŠ SE DOZVĚDĚT VÍC?

Od roku 2010 byly Šinkanseny série 500 prakticky vyřazeny z provozu a jsou nahrazeny novými řadami. Ty sice nejsou tak rychlé, ale zato jsou energeticky šetrnější a všechny mají hodně protáhlé „nosy“... i když ne tolik, jako u souprav série 500!

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Biomimetické řešení nabízené pro omezení hluku zároveň umožnilo snížit i spotřebu elektrické energie. Vlak samozřejmě není zcela biomimetický, ale řešení omezující hluk přinesla pokrok i v jiné oblasti, o což právě biomimetici usilují: aby jedno zlepšení posloužilo k překonání vícera obtíží. Zvyšování rychlosti nicméně nezapadá do filozofie biomimetismu. Rychlejší jízda v nás vyvolává pocit, že se svět smršťuje: pokud například bydlíte 300 kilometrů od Paříže a TGV jede rychlostí 300 kilometrů za hodinu, bude vám cesta tam trvat vlakem pouhou hodinu, tedy kratší dobu, než kdybyste bydleli od Paříže jen 60 kilometrů, ale jeli tam autem v době, kdy jsou zácpy! Vysokorychlostní vlaky tak mají důležitý dopad na rozdělení ekonomických činností ve Francii, které se čím dál více soustřeďují ve velkých městech, a to na úkor venkova, ze něhož se stává pustina...

Sonar, dárek od netopýrů?

Netopýři vylétají, když se setmí. Pokud jste je už viděli, určitě jste měli dojem, že létají všemi směry: nejdřív uhánějí dopředu, a pak najednou šup! V tu ránu zahnou doleva nebo doprava, třebaže jim v cestě nic nepřekáží. Zaznamenali totiž nějaký hmyz, komára nebo mušku, a proto okamžitě změnili směr. Nejpodivnější na tom je, že jsou něčeho takového schopni, i když je většina druhů netopýrů slepá! Jak to dělají?

Aby se zorientovali, vydávají netopýři extrémně pronikavé zvuky. Jejich frekvence, což je jedna ze základních charakteristik zvuku, je tak vysoká, že ji lidské ucho nezachytí. Zvukové vlny se šíří prostředím a odrážejí se od všech předmětů a živých tvorů. A netopýři mají uši velice vnímavé, takže jsou schopni si s využitím takto odraženého zvukového signálu vytvořit mentální obraz všeho, co je obklopuje. Mohou si dokonce vizualizovat, jaký hmyz se před nimi nachází, a to podle jeho tělesné stavby. Zpravidla pak zamíří k němu a uloví ho, poněvadž většina netopýrů jsou hmyzožravci. Tento způsob geolokace se nazývá echolokace (jde o lokalizaci pomocí zachycení odražených zvukových vln, jako je tomu například u ozvěny).

Aby se zorientovali, vydávají netopýři extrémně pronikavé zvuky.

Tento systém, který netopýři používají miliony let, byl vysvětlen jedním italským biologem před dvěma a půl stoletími. Ale nikoho tehdy nenapadlo, jak tuto zvláštnost napodobit a využít.

CHCEŠ SE DOZVĚDĚT VÍC?

Italský biolog Lazzaro Spallanzani (1729–1799) přišel na to, jak se orientují v prostoru netopýři, kterým zalepil oči voskem. Bylo to díky sluchu. Ve své době byl považován za pomatence. Teprve o dvě století později, po vynalezení sonaru, si zoologové uvědomili, že měl Spallanzani pravdu!

Během první světové války hledali odborníci způsob, jak z ponorky lokalizovat námořní loď na hladině nebo jiné ponorky. Tak několik britských a francouzských vynálezců v letech 1910-1920 objevilo sonar. Nikoho z nich přitom nenapadlo, jak podobné je toto zařízení echolokaci netopýřů. Až v roce 1938 dva američtí vědci, George Pierce a Donald Griffin, dokázali, že způsob, kterým se při letu řídí netopýři, je úplně stejný jako u sonaru. Inspirací k objevení sonaru tedy netopýr nebyl. To vynálezci nevědomky napodobili charakteristický rys tohoto zvířete. Tento jev bychom mohli nazvat neúmyslným biomimetismem.

Způsob, kterým se při letu řídí netopýři, je úplně stejný jako u sonaru.

CHCEŠ VĚDĚT VÍC?

Někteří kytovci, jako třeba delfini, také využívají princip sonaru, který je zcela srovnatelný s tím netopýřím. Umožňuje jim spolu komunikovat na dlouhé vzdálenosti a také najít kořist.

CO TO ZNAMENÁ?

Slovo sonar je akronym (skládá se z počátečních písmen) vzniklý ze sousloví *SOund NAVigation and Ranging*, což v angličtině znamená „zvuková navigace a zaměřování“ a označuje to systém detekce zvuku ve vodním prostředí.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Sonary, stejně jako další typy radaru, jsou vyrobeny z kovů, jejichž těžba způsobuje ekologické škody. Nejsou tedy tak úplně biomimetické, i když napodobují přírodní postup. Problém navíc představuje i jejich využití ve vojenském průmyslu nebo v rybolovu. Obrovská plavidla na zpracování ryb totiž díky sonaru najdou ta největší hejna a stačí jim pak k nim jen zamířit a ryby vylovit. Nadměrný rybolov neboli lov tak intenzivní, že znemožňuje přirozenou obnovu, tak má na mnoho druhů ryb velmi negativní dopady. Týká se to například žraloků, rejnoků nebo tuňáků.

Plavat jako létající ryba

Leonardo da Vinci (1452-1519) byl znalcem mnoha oborů – byl inženýrem, vynálezcem, biologem, malířem, sochařem, ba dokonce i filozofem... měl nadání skoro pro všechno. Inspiroval se přírodou a jako jeden z prvních si uvědomoval, že jí vděčí za spoustu svých objevů. Tak například – u válečné lodi, kterou pojmenoval Škorpion, se inspiroval stejnojmenným zvířetem – na otáčející se platformu ve středu lodi zamýšlel vysadit obrovský „osten“. Pomocí provazů a kladek by mohla posádka ohromný bodec zarazit do nepřátelské lodi, a tak ji rozbít a potopit... stejně jako to dělá škorpion se svou kořistí!

Věděli jste, že rovněž vynalezl potápěčské ploutve a že se jedná o biomimetický objev? Poté, co zpozoroval nápadně vykrojené ploutve létajících ryb, vymyslel ploutve plavecké, které měly posloužit jako vybavení potápěčům a umožnit jim pohybovat se ve vodě efektivněji. Principem plavecké ploutve bylo po vzoru vykrojeného tvaru ploutví létajících ryb, prodloužit lidskou nohu.

Nicméně, většina vynálezů Leonarda da Vinciho, a to především jeho létající stroje, neměla praktické výsledky.

Poté, co zpozoroval nápadně vykrojené ploutve létajících ryb, vymyslel Leonardo da Vinci ploutve plavecké.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

I když sám Leonardo da Vinci plavecké ploutve nevyrobil, na tuto myšlenku ho příroda přivedla. Aby ale byly ploutve biomimetické, stále potřebují splnit jednu podmínku: je nezbytné, aby byly moderní ploutve vždy zhotoveny výhradně z biologicky rozložitelných materiálů.

Prohánět se ve vodě jako kalmar

Kalmar, stejně jako medúza, sépie nebo chobotnice používá k plavání svá chapadla jen zřídka. Pohybuje se na základě principu tryskového pohonu: do pláště nasaje nálevkou vepředu vodu a prudkým stažením svalu pláště ji vytlačí dozadu. Voda z těla vytryskne určitou rychlostí a setká se s jinou masou vody, nehybnou asi jako zeď. V reakci na tuto překážku kalmar poskočí kupředu.

Kalmar se pohybuje na základě principu tryskového pohonu.

Ploutve kalmarovi slouží jen k pomalým přesunům, zatímco jeho „reaktivní motor“ mu umožňuje únik. Díky tomuto systému dokážou někteří kalmaři i „vystřelit“ nad vodní hladinu! Čínští badatelé vyvinuli v druhém desetiletí 21. století robota-kalmaru, podmořský stroj, který však zatím nemá žádné určité využití. To samé platí pro jiné roboty stejného typu vynalezené ve Spojených státech, jako třeba robotickou rybu, která je schopna být v pohybu déle než 24 hodin.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Tyto vynálezy sice skutečně vzešly z toho, co vědci vypožorovali v přírodě, dosud však nemají přesné využití – ale možná by se na jejich základě daly vytvořit autonomní stroje dostatečně malinké na to, aby se mohly stát „robotími špióny“? Biomimetismus těchto experimentů se omezuje na formu a nenachází – aspoň prozatím – reálné využití.

Suchý zip z bodláku

Určité rostliny se v přírodě šíří velmi důmyslným způsobem. Například samary, křídlaté nažky obsahující semena jasanu nebo javoru, jsou opatřené křídlem nebo dvěma křídly, která jim umožňují se nechat unášet větrem tak dlouho, než se dostanou dostatečně daleko od mateřského stromu. Takto v případě, že ze semen vyroste nový strom (což je však celkem vzácné, jen málo semínek se podaří vyklíčit), nebude tento strom moc blízko svému „rodiči“ a nepřipraví ho o část vody v půdě, kde má zapuštěné kořeny. Lopuch se také rozšiřuje velice vynalézavě, a to ne pomocí větru, ale pomocí zvířat!

Lopuch se rozšiřuje velice vynalézavě – pomocí zvířat.

CHCEŠ SE DOZVĚDĚT VÍC?

Lopuch je hojně rozšířen po celé Francii. Je známý pro své léčivé účinky, blahodárný je zejména pro pleť. Může dosáhnout výšky 2 metrů a má velké, trochu chlupaté listy. Abyste ho poznali v přírodě, nahlédněte do atlasu rostlin – knihy, kde najdete soupis rozmanitých druhů rostlin. K rozpoznání jeho háčků bude stačit obyčejná lupa.

Lopuch v létě rozptyluje semena pomocí květů, přesněji typu květenství zvaném úbor, podobajícím se bodlákům. Bodláky jsou vybaveny zahnutými háčky, které vypadají asi jako vyprošťovací háky, kterými se přichytávají na srst zvířat, jež o ně zavadí nebo ulpívají na našem oblečení. Je to moc dobrý způsob, jak se vzdálit od mateřské rostliny! Lopuch není jediná rostlina, která se takto v přírodě šíří. Když se půjdeš projít do polí nebo do lesa a projdeš kolem určitých rostlin, některé „pichlavky“ se Ti nepochybně zaháknou na oblečení nebo ponožkách!

Jednoho dne šel švýcarský inženýr George de Mestral (1907-1990) se psem na lov a po návratu si všiml, že srst jeho psa je plná semen lopuchu pevně přichycených na chlupech. Když je pak jednu po druhé odstraňuje, pozorně si u toho lopuch prohlíží, protože ho zajímá, proč tak dobře drží na chloupkách a všimne si drobných háčků květiny. O několik let později přijde na to, jak napodobit tento systém a vytvořit tak spoj pro textil a kůži. Jeho vynález, suchý zip, zvaný Velcro (což je slovo složené z francouzského „VELours“ znamenající samet a „CROchet“ znamenající háček) je také známý pod názvem „sucháč“. Díky suchému zipu si můžete například zapnout boty.

Suchý zip, zvaný Velcro je také známý pod názvem „sucháč“.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Sucháč je bohužel z nylonu, a vyrábí se tedy z ropy. Jenže té je jen omezené množství a hlavně je neobnovitelným zdrojem. Než se z rostlin stane ropa, trvá to miliony let. Ideálně by se měl suchý zip sestávat z přírodní látky či materiálu na přírodní bázi, ale zatím tomu tak není.

Připínáček inspirovaný kočičími drápkami

V roce 2011 vynalezl japonský vědec Toši Fukaja zvláštní rýsováček. Všiml si, že když kočka chytá myš, vyjíždí jí přes polštářky na spodku tlapek drápků, které kočka do polštářků zase velmi snadno zatáhne. Fukaja dostal nápad vytvořit připínáček s pouzdem napodobujícím kočičí polštářek. Když kapsli s rýsováčkem vezmeme do prstů, nerozeznáme, co je uvnitř, kapsle totiž vypadá jako želatinová tobolka. Ale jakmile ji přitlačíme na místo, kam chceme rýsováček připevnit, hrot špendlíku vyjede z tobolky a zabodne se dovnitř. Když ho vytáhneme ze zdi, tobolka získá zpět svou původní podobu – jak důmyslné!

Když kočka chytá myš, vyjíždí jí přes polštářky na spodku tlapek drápků, které do polštářků zase velmi snadno zatáhne.

Ještěrka, co se k tobě přilepí

Gekoni jsou podčeledí malých barevných ještěřů, působí přátelsky a mají velké zakulacené prsty. Jejich prsty jsou pozoruhodné – umožňují těmto ještěrkám lézt úplně po čemkoli, dokonce i po stěnách a po skle. Lezou nejen po svislých plochách, ale i po stropě, kde se strašně rádi procházejí hlavou dolů. Mohou se kdekoli „přilepit“ a ihned se zase „odlepit“, narozdíl od šneků a slimáků, kteří ulpívají na površích pro udržení opory. Tuto schopnost všemožní badatelé dlouho zkoumali.

Vysvětlení poskytují samotné gekoní tlapy. Povrch konečků prstů gekonů tvoří miliony mikroskopických vláken v řadách. Každé z nich je zakončeno dutinou, ve které se nachází mikrometrická přísavka (1 mikrometr= 0,001 mm). Všechny tyto přísavky mají dohromady extrémně velkou přilnavou sílu, která by mohla unést náklady mnohem těžší, než je malý gekon.

Gekoni se strašně rádi procházejí po stropě hlavou dolů.

Zbývalo objasnit, jak je toto zvíře schopné se tak rychle oddělit od povrchu, na kterém spočívá. Vysvětlení poskytli dva vědci z americké univerzity v Massachussets, biolog Duncan Irschick a Alfred Crosby, odborník na polymery (makromolekuly sestávající z jednoduchých molekul, jako je škrob nebo proteiny). Zjistili, že gekonům k tomu, aby se odlepili, stačí ohnout prsty: drží se na povrchu jednak díky svým mimořádným přísavkám, jednak díky určitým pohybům tlapek a prstů, kterými se mohou přilepovat a odlepovat dle libosti. Díky tomuto objevu výzkumníci pochopili, že s využitím biomimetiky je možné získat látku, která je přirozeně přilnavá tak jako lepidlo, ale i tak, že uživatel vykoná určitý pohyb. Bude stačit jediný takový

pohyb a člověk se tou super přilnavou látkou bude moci přilepit a poté zase odlepit – přesně jako Spiderman!

Gekoni se drží na povrchu díky svým mimořádným přísavkám a také díky určitým pohybům tlapek a prstů.

Po několika letech práce financované americkou armádou (která se velice zajímá o vojenské využití podobných technologií) dokázali tito dva vědci vyvinout biomimetický materiál. Nazvali ho Geckskin (gekoní kůže). Geckskin umožňuje upevnit zátěž a snadno ji zase oddělit, aniž by povrch, ke kterému přilnula, zničila nebo na něm zanechala stopy. S touto hmotou můžeme pověsit věci na zeď, ba i osvětlení na strop! Geckskin tvoří polymer polydimethylsiloxan (zkráceně PDMS), který se nachází také v šamponech... a dokonce i v Coca-Cole!

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Látka Geckskin sice vznikla biomimetickým postupem, jelikož badatelé vycházeli z pozorování gekonů, ale některé materiály potřebné k její výrobě nejsou biologicky rozložitelné. Zbývá tedy ještě vylepšit složení – stejně jako u spousty dalších vynálezů, o kterých si v téhle knížce můžeš přečíst.

CO TO ZNAMENÁ?

Vše živé spadá do oboru **biologie**, což je „věda zkoumající život“ („logie“ pochází ze starořeckého „logos“, což znamená věda).

Slávky a sója

Je dobře známo, že přestože jsou vystaveny slunci, soli a hlavně vodě, slávky jedlé zůstávají připevněny ke svým skalám. Již několik let se vědci zajímají o jejich způsob uchycení a zjistili, že byssus, neboli byssově vlákno, tedy vlákna, kterými se mušle přichytává, má pozoruhodné vlastnosti. Proto vědci své výzkumy zaměřili na vynalezení biomimetických lepidel.

Byssus slávek má pozoruhodné vlastnosti.

CHCEŠ SE DOZVĚDĚT VÍC?

V antice se po celé oblasti Středozemního moře lovil druh obrovské slávky, kyjovka šupinatá (s latinský názvem *Pinna nobilis*), která může měřit až 120 cm. Tehdy se využíval její byssus k výrobě látky, která byla považována za drahocennou. Jakmile byla byssová vlákna – podobně jako vlna – vysušena a navinuta, připomínala totiž niť ze skutečného zlata. Z takto zpracované příze se vyráběly vyhledávané oděvy, po kterých byla velká poptávka v Egyptě, na Krétě, ve Fénicii a u Římanů. Pro získání byssových vláken potřebných na látku na jeden kus šatstva trvalo velmi dlouho: k získání přibližně 300 gramů vlákna je totiž potřeba asi tisíc kyjovek.

Dnes už se vědci a firmy ani tak nezajímají o mořské hedvábí, které lze vyrobit z byssu, ale spíše o lepidlo, které tvoří. Ve skutečnosti je lepidlo, které odolává vodě jako to slávky vychytávkou, kterou neumíme vyrobit jinak než pomocí chemických a toxických látek. Biomimetika tedy musí nejdříve najít recepturu lepidla stejně šikovného, jako je to z byssových vláken slávky.

CHCEŠ SE DOZVĚDĚT VÍC?

Aby se přichytila ke skále, mušle se pootevře, vysune orgán nazývaný noha, jako by chtěla prozkoumat terén, a jakmile najde vhodné místo, žláza vyprodukuje byssové vlákno, které je složeno z proteinů.

V 90. letech se mladý čínský vědec Li Kchajčchang vzepře proti způsobu, jakým se jeho země zbavuje znečišťujících látek: hází se do řek! Rozhodne se věnovat odstranění těchto škodlivin a jejich nahrazení ekologicky šetrnými výrobky.

V roce 1993 Li opouští Čínu a odchází do Spojených států, aby se specializoval na chemii dřeva. Při procházce podél mořského pobřeží si všimne, jak účinné je přichycení slávek ke skalám. Pokud by se mu podařilo vytvořit tak silné přírodní a biologicky rozložitelné lepidlo, průmysl by snadno mohl nahradit to, které se používá v překližkových deskách a je na bázi formaldehydu, chemické sloučeniny, ze které se uvolňují jedovaté plyny. Nicméně Li také chápe, že získávání byssu slávek na výrobu lepidla v průmyslovém měřítku by bylo příliš nákladné. Hledá tedy způsob, jak vyrobit přílnavý produkt, který by se byssu úzce podobal, a nachází řešení v užití sóji. V roce 2002 si nechá přihlásit patent. Již následujícího roku se jeden z nejvýznamnějších světových výrobců překližek, Columbia Forest Products, rozhodne upustit

od formaldehydových lepidel ve prospěch těch ze sóji. V roce 2006 firma odstranila veškeré toxické lepidlo ze svých továren.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Společnost Columbia Forest Products tvrdí, že výroba lepidla na bázi sóji z ekologického hlediska přináší pouze výhody. Společnost ostatně v roce 2007 získala cenu (Greener Synthetic Pathways Award) za to, že nahradila 23 000 tun syntetického lepidla svým biomimetickým produktem a snížila emise znečišťujících látek ze svých továren o 50 až 90 %.

Datlové a nárazy

Téma odolnosti vůči nárazům je velmi důležité v současném světě, kde se dopravní prostředky pohybují stále rychleji, ať už na Zemi nebo ve vesmíru. Za půl století dosáhly automobilky obrovských pokroků. Avšak stále jsme více a více závislí na vestavěné elektronice, tj. řídicích jednotkách automobilů a souboru počítačových systémů moderních vozidel. Pokud tato elektronika neodolá prudkému otřesu, některé funkce, které zajišťuje, jsou narušeny, a auto, letadlo nebo třeba i raketa už zkrátka nemohou dále fungovat.

Dva američtí vědci z univerzity v Berkeley v Kalifornii, Sang-Hi Jun a Songmin Pak, se zajímali o to, jak se datel, který jak známo tesá díry do kmenů stromů, vyrovnává s nárazy, které si způsobuje. Když datel proužkohřbetý (*Melanerpes aurifrons*) udeří do dřeva, zpomalení, které jeho mozkovna utrpí, činí 1 200 g (přičemž písmeno g symbolizuje gravitační zrychlení). Jedná se o extrémní přetížení: náraz, při kterém působí na lidskou bytost zpomalení 100 g, a to i po velmi krátkou dobu, má nevratné následky pro mozek, někdy způsobí i smrt. Nicméně datel proužkohřbetý se s tím vypořádává moc dobře, je dokonce schopen udeřit do stromu až 22krát za vteřinu!

Výše zmínění vědci přišli na to, že i když je zobák datla ohromně odolný, nepřenáší vibrace do mozku, a to díky hned několika zvláštěm. Zaprvé, datel má malou vrstvu mozkomíšního moku, která obklopuje mozek a výrazně tlumí vibrace způsobené nárazem zobáku do kmene stromu. Druhou zvláštností je jeho jazyk – nacházející se v krku, u kořene jazyka – která je elastická, což také snižuje rázovou vlnu. A zatřetí, datel se k práci nastavuje do určité polohy – celé jeho tělo se podílí na pohybu, a tak pohlcuje vibrace, které by byly pro jiná zvířata smrtelné.

Zobák datla je velice odolný, nepřenáší však vibrace do mozku.

Sang-Hi Jun a Songmin Pak navrhli použití pro vestavěnou elektroniku v automobilech nebo letectví, zejména plášť složený z několika vrstev. Tenká vrstva velmi odolného kovu poskytuje první ochranu proti nárazům stejně jako zpevněný zobák datla; tenká vrstva pryžového těsnění absorbuje vibrace, stejně jako datlí vrstva mozkomíšního moku; a poslední vrstva, také tenounká, je z jiného kovu a chrání elektroniku samotnou. Uvnitř zařízení utrpí elektronické prvky jen minimální škody, jak Jun a Pak dokázali prostřednictvím testů. Jejich postup by měl být použit ve vesmíru i v automobilech, ale pouze v závodních vozech jako je Formule 1.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Myšlenka chránit nepostradatelnou část systému na základě ptačích vlastností je biomimetická. Případné užití tohoto postupu by se v budoucnosti mohlo také přizpůsobit nástrojům nebo materiálům, které jsou také šetrné k přírodě. Ale je opravdu biomimetické, že by (měl) člověk snášet tak extrémní nárazy jako datel? Nejsme ptáci a nesnášíme nárazy dobře!

Brouk – řezač stromů

Někteří malí živočichové uskutečňují neuvěřitelné výkony. Vrubouni o velikosti několika desítek milimetrů například dokáží řezat dřevo a zdánlivě je to nestojí žádné úsilí. Ten, který se nazývá tesařík zavalitý (*Ergates faber*), se vyskytuje v mírném podnebném pásmu, má velmi silné čelisti, a to dokonce do té míry, že je schopen nás kousnout až do krve!

Po tisíciletí lidé staví domy, vyrábí pirogy (čluny vydlabané z kmenů) a nástroje všeho druhu, a to zcela ze dřeva. Máme tendenci zapomínat, že až do nedávné doby bylo nutné kácet kmeny stromů sekerou, a poté je řezat obrovskými, takzvanými truhlářskými rámovými pilami na prkna. Dřevorubecké řemeslo bylo náročné a nebezpečné. Vynalezení řetězové pily přitom překvapivě pochází z jiného oboru než je lesnictví – z ortopedie!

Vrubouni dokáží řezat dřevo a zdánlivě je to nestojí žádné úsilí.

A vskutku, roku 1830 německý ortoped Bernhard Heine vynalezl článkový řetěz otáčející se kolem vodící lišty, který byl poháněn ruční klikou, trochu jako pedál jízdního kola. Tento nástroj byl určen k řezání kostí. O několik let později jeden Američan podal patent na řetězovou pilu poháněnou benzinovým motorem, ale její chod nebyl dostatečně přesvědčivý, aby mu byl uznán. Ten, který je považován za skutečného vynálezce moderní řetězové pily je také Američan, jmenoval se Joseph Buford Cox. Inspirací byl Coxovi brouk z čeledi tesaříkovitých, který se živí mrtvým nebo hnijícím dřevem, kozlíček dazule.

Joseph Buford Cox se inspiroval broukem, který se živí mrtvým nebo hnijícím dřevem.

Cox si všiml síly čelistí dospělého hmyzu i larvy, a efektivity jejich práce při drcení dřeva. Hmyz ho žvýká a prokousává se jím ze strany na stranu v závislosti na jeho textuře a uspořádání vláken tak, aby čelisti narazily na co nejméně odporu. Vynálezce dostal nápad nahradit pilové zuby, které čelí silnému odporu, protože se potýkají s dřevem v místě, kde je nejtvrdší, řetězem inspirovaným tvarem čelistí brouka, což umožňuje snadnější postup i přes živé dřevo.

Nyní profesionální těžaři dřeva používají obrovské stroje, které kmen sevrou, rozřezou a rozštípou... Ale kutilové používají motorové řetězové pily podle Coxe, které fungují na benzín nebo na elektřinu.

MÁ TO I STINNOU STRÁNKU

Vynalezení řetězové pily umožnilo kácet rychle a snadno velké množství stromů. Na příkladu Amazonie, kde jsou mohutné stromy neustále káceny lidmi s motorovými pilami, je to jasně vidět. V tomto případě se technologický pokrok spolu s naší stále vzrůstající poptávkou po dřevě dramaticky podílí na ničení lesů. To, co z toho vyplývá je to, že vynalézání musí provázet zralá úvaha nad našimi zvyky a potřebami.

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod

Cílem této práce je přeložit do češtiny zadaný text a překlad překladačským komentářem v rozsahu minimálně 20 normostran, ve kterém je záhodno nejprve celkově charakterizovat zdrojový text, uvést záměr autora a jím zvolené stylistické postupy, pomocí kterých tohoto závěru dosahuje, dále popsat problémy, na které jsem během překladu narazila, a zdůvodnit použité překladačské postupy a nezbytné posuny, které jsem provedla na lexikální, syntaktické a stylistické rovině. Komentář by poté měl být doplněn bibliografickým soupisem použitých zdrojů.

Pro překlad jsem si vybrala knihu *La nature est géniale, imitons-la!* od Philippa Godarda, jelikož mě zaujala jak vesele ilustrovanou obálkou a tématem přírody, tak i zaměřením na děti školního věku, což jsou čtenáři, pro které jsem vždy toužila překládat. Autor dětem v knize zprostředkovává téma biomimetiky, tedy inspirace přírodou při konstrukčních řešeních. Kniha je rozdělena na tři hlavní části a ty poté na krátké kapitoly, kterých jsem přeložila 12, aby odpovídaly požadovanému rozsahu 20 normostran (1 normostrana= 1800 znaků včetně mezer). Výchozí text (strany 52-86) se nachází v příloze. Důvodem, proč jsem si vybrala kapitoly z prostředka druhé části, *Voyage dans le monde du biomimétisme*, která se věnuje konkrétním organismům, které inspirovaly určité vynálezy, a ne ze začátku části je to, že kapitoly na sebe zpravidla nenavazují a fungují jako samostatné celky, proto jak v četbě, tak překladu podněcují k náhodnému výběru podle zájmu.

Kniha je zpracována odlišně od ostatních děl na toto téma, jedinečnou ji činí zaměření na ekologický dopad vynálezů na naši planetu a v českém prostředí jsem na knihu podobnou této nenarazila. Na českém trhu se objevuje jen pár děl o biomimetice, z jejichž většiny jsem čerpala (jsou uvedeny v bibliografii) a žádná nenazírá na problematiku tak detailním způsobem jako tato. Jsem proto přesvědčená, že by si našla mnohé nadšené čtenáře i v českém prostředí. Zájem o ekologii a udržitelnost v současnosti navíc neustále roste a knižní zdroje na toto téma by neměly být omezené.

Překladačská analýza výchozího textu

Před zahájením překladu je důležité výchozí text několikrát pročíst a provést jeho překladačskou analýzu, která pomáhá odhalit problematické části, se kterými se bude překladač muset následně vypořádat a vytvořit si pro to systematickou strategii. Jak popisuje

ve své publikaci *Umění překlada* (2012) literární teoretik Jiří Levý, překladatelova práce má tři funkce, jsou jimi: pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylizování předlohy. K tomu krásně pomůže překladatelská analýza. Ta bude provedena na základě Jakobsonovy teorie funkcí (1995), a zejména pak na základě modelu německé překladatelky a translatožky Christiane Nordové, jak ho popsala ve své *Text Analysis in Translation* (1991).

Model skoposu Christiane Nordové je vysoce sofistikovaný, všeobecně uznávaný a holistický, tudíž se pro účely této bakalářské práce nejlépe hodí. Je flexibilní, neomezuje se na specifický typ textu ani na specifické jazyky, a lze ho proto považovat za univerzální typ modelu překladatelské analýzy. Výhodou modelu je jeho funkčnost, což je velice důležité kritérium překlada. Funguje asi jako smyčka, ve které je nutné se neustále ohlížet na fakta vyllynuvší z analýzy textu originálu a jejich implikace pro text překlada. Aby překladateli neunikly žádné důležité faktory a vhodná řešení, měl by se neustále vracet tam a zase zpátky, jelikož všechny faktory jsou vzájemně provázané.

Teoretický model Christiane Nordové se sestává z analýzy vněttextových a vnitrottextových faktorů (komunikační situace a aktérů podílejících se na této situaci/komunikačním aktu) a jejich funkce v textu originálu a z následného porovnání korespondujících faktorů v textu překlada. Po analýze vněttextových a vnitrottextových funkcí je proveden transfer, kdy jsou voleny jazykové prostředky na základě jejich funkce v textu překlada, a nakonec syntéza při které je vytvořen překlad.

Stylistické zařazení textu

Jak jsem již zmínila v úvodu, kniha je rozdělena na tři hlavní části a ty poté na kapitoly. Mnou vybraný úsek pochází z druhé z částí s názvem *Le voyage dans le monde du biomimétisme*. V té se dočteme o cca 30 konkrétních přírodních inspiracích, ať už jsou to zvířata, rostliny či minerály, které inspirovaly konkrétní vynálezy, jakým způsobem se tak stalo a jaký dopad na nás tyto vynálezy mají. První část s názvem *Imiter la nature* a třetí část, která se nazývá *Les leçons des la nature* jsou obecnější, přibližují a vysvětlují pojem biomimetiky, důležitost této filozofie, její principy a reflexe o jejím přínosu do budoucna.

Text je také žádoucí charakterizovat z hlediska funkčních stylů. K tomu jsem zvolila publikace *Stylistická analýza českých a francouzských textů* (2012) a *Současná česká stylistika* (2003). Kniha, ze které překládaný text pochází, vykazuje rysy populárně naučného funkčního stylu, který spadá pod odborný styl. Funkce tohoto stylu je komunikační, souhrnně bývá

označována jako obecně sdělná. Kompozice stylu je promyšlená, je členěn na jednotlivé části (oddíly a kapitoly), které jsou provázané a koherentní. Tento funkční styl určuje jeho přesnost, výstižnost a úplnost. Styl užívá spisovného jazyka. Slohové postupy pro něj typické jsou výkladový a úvahový postup a odborný popis. Užívá vědeckou terminologii, a obsah proto bývá pojmově náročný a hutný. Do populárně naučného stylu zasahují prostředky stylu uměleckého i publicistického. Snaží se zajímavým způsobem podat složité informace a charakterizovat, užívá expresivní výrazy. Jeho význam spočívá v seznámení široké veřejnosti s vědou.

V překládané knize se populárně naučný funkční styl, respektive styl odborný, nejlépe projevuje členěním textu na kapitoly, myšlenkovou provázaností odstavců, koherencí, výkladovým a úvahovým slohovým postupem, velkým množstvím termínů; na morfologické úrovni poté spisovností, četností prezentu a opisným pasivem, bohatou interpunkcí a kontaktem autora se čtenářem. V textu je patrná snaha o udržení pozornosti čtenáře a obsahuje velkou míru expresivity, jež je ještě výraznější díky zaměření na dětského čtenáře.

Vnětextové faktory

Mezi vnětextové faktory řadí Christiane Nordová tyto: autor, autorův záměr, adresát, médium, místo a čas komunikace a funkce textu. Jejich analýza je odrazovým můstkem celé analýzy. Pomáhají překladateli určit funkci textu překladu.

Autor

Philippe Godard je současný francouzský spisovatel, narodil se v roce 1959. Jeho literární kariéra zahrnuje sazbu tiskařských textů, přepisování a korekturu článků a další práci v několika nakladatelstvích jako například *La Martinière a d'ailleurs Autrement jeunesse, Syros a Desmaret*, kde spravoval sbírku knih pro děti a mladistvé. Byl také členem v redakční radě nakladatelství Hachette Livre, kde také redigoval encyklopedické články. Pan Godard hodně cestoval po Latinské Americe, Asii a Africe a věnuje se studiu orientálních jazyků, jakými jsou například bengálština či hindi. Je nadšencem do historie a speciálním pedagogem, vyučuje budoucí sociální pracovníky a vychovatele a sám jezdí po školách, kde přednáší o současných sociálních a politických otázkách, kterým se věnuje i ve svých knihách.

Philippe Godard píše hlavně knihy pro děti, jmenovat lze například *Ils et elles ont changé le monde- 50 portraits d'hommes et de femmes exceptionnels* nakladatelství *La Martinière Jeunesse*. Přispívá hned do několika encyklopedických sérií určených malým

čtenářům: *Questions/Réponses* nakladatelství Nathan, *Autrement junior* nakladatelství Autrement a *Racontés aux enfants, Le dico de...* a *La vie des enfants d'ailleurs* nakladatelství *La Martinière Jeunesse*. Ve svých knihách se věnuje různým tématům jakými jsou například nábožensví či historie (*Foi et violences XVIe-XVIIe siècles- l'Europe des guerres de religion* nakladatelství Autrement) a myriáda společenských témat, které krásně ilustrují názvy publikací v následujícím výčtu: *Contre le travail des enfants* (Desmaret), *Une poignée de riches, des milliards de pauvres* (Syros jeunesse), *Cinq discours pour penser libre / Malcolm X, Martin Luther King, Che Guevara, Gandhi, Arundhati Roy* (Syros jeunesse), *Du Consensus Au Terrorisme* (Golias), *L'anarchie ou le chaos* (Calicot), *Croire ou pas aux complots?* (Calicot), *Faire la paix* (Saltimbanque Éditions), *Faire face aux intolérances. Racisme, sexisme, préjugés...* (*La Martinière Jeunesse*).

Je také autorem několika esejů s politickou tematikou, například pojednání *On ne vous dit pas tout ...médias, pub, politique...* (*La Martinière Jeunesse*) či *Qu'y a-t-il derrière "sécurité" et "politique des quartiers"?* - "Au crible !" (Syros Jeunesse) a politických článků v italském periodiku *Libertaria*. Přispíval i do novin *Le Sarkophage*, které v současnosti nesou název *Les Zindigné(e)s*.

Hlavní téma, kterému se Philippe Godard věnuje, je ekologie a s ní související udržitelnost, příroda, biodiverzita a životní prostředí. Z knih s ekologickou tematikou, ke kterým patří i mnou překládaná *La nature est géniale, imitons-la!* uvedu ještě *C'est foutu ou pas?* (Calicot), *Demain le monde* (*La Martinière Jeunesse*) a *La vie simple - 50 activités pour reconnecter l'enfant et la nature* (Nathan). Je vidět, že na přírodě mu opravdu záleží, dle medailonku obsaženého v samotné knize založil Godard v roce 1975 ekologické hnutí a přes 25 let zahradničí a pěstuje si vlastní bio potraviny jako například dýně, které několik let dodával do obchodu s potravinami Fauchon a spolu s jinou zeleninou i do jedné restaurace.

V nakladatelství Albin Michel Jeunesse mu vyšla ještě jedna kniha věnující se tomuto tématu, *Chez moi, on a des solutions pour le climat*, kterou napsal ve jménu asociace *Les Petits Débrouillards*. Toto vzdělávací hnutí se snaží v dětech, mladistvých i dospělých probouzet zájem o vědu a techniku a umožnit jim přístup k poznání a praktikování těchto oborů, čehož dosahuje pořádáním festivalů a seminářů, vysíláním v televizi či právě vydáváním knih. Zmíněná publikace se věnuje klimatické změně a skleníkovému efektu a popisuje energetická řešení naší současné situace.

Philippe Godard se věnuje i překládání, z angličtiny například přeložil knihu *An Inconvenient Truth: The Crisis of Global Warming (Une vérité qui dérange: le réchauffement du climat expliqué aux enfants)* amerického politika, spisovatele a držitele Nobelovy ceny míru za rok 2007, Ala Gora, který, stejně jako Godard, šíří znalosti o negativních dopadech lidské činnosti na naši planetu a aktivně bojuje proti globálnímu oteplování.

Do češtiny zatím byla přeložena jen jedna z jeho více jak 80 knih, a tou je *Mon Cahier d'Activités Nature – Le Potager*, kterou napsal s Marie-Christine Jacquet a Isabelle Simler. Její český název, pod kterým ji v roce 2020 vydalo nakladatelství Svojtka & Co. v překladu Sárky Dvořákové zní *Můj sešit pozorování a aktivit – Zahrádka*. Tato kniha má opět ekologickou tematiku, vysvětluje dětem důležitost kompostování a pěstování ovoce a zeleniny a pomocí hravých aktivit a rad je nabádá, aby se vlastnoručně přičinily o ochranu přírody ve městech.

Pro tuto analýzu je nejzásadnější, že Philippe Godard je zapálený ekolog pracující s dětmi, který se zajímá o osvětová témata všeho druhu, a je poněkud aktivistickým spisovatelem, ne vědcem.

Autorův záměr

At' už jsou to knihy encyklopedického charakteru nebo politické eseje, Philippe Godard *v nich zpravidla apeluje na čtenáře, malé i ty velké, aby se zajímali a vzdělávali, přemýšleli o dění kolem sebe a dělali naši planetu lepším místem. Červenou nití děl je aktivní snaha o zlepšení povědomí svých čtenářů o současných problémech světa a také naděje v lepší zítřky. V knize *La nature est géniale, imitons-la!* je rovněž jasným záměrem vzdělat děti o dopadech lidské činnosti na životní prostředí. Je tu opět velice patrný jak vzdělávací, tak apelativní charakter. Každá kapitola je opatřena bonusovými informacemi z různých oblastí, vysvětlivkami cizích slov a odborných termínů a okénkem s úvahou o významu vynálezu z hlediska ekologie a jeho negativním dopadu na životní prostředí.*

Adresát

Zamýšleným adresátem překládané publikace je dítě školního věku. Doporučovaná věková hranice cílového čtenáře se během rešerše různila; objevovalo se rozmezí 8-9 let, 8 a více, ale i 10-14 let, jedná se tedy o děti v mladším i starším školním věku, které se vymezují věky 6-11 a 11-15 let. V tomto období si dítě už naplno užívá vlastní existence, rozvíjí svou osobnost a prozkoumává svět. A to díky jak školní docházce, tak právě díky četbě. Zvědavé dítě si pomocí knih, jako je třeba právě tato, pěstuje lásku ke čtení, prohlubuje si poznatky, které už má a dozvídá se mnoho nových zajímavostí, které pak může sdílet s kamarády.

Předpokladem k přečtení je zájem o přírodu a zvířata, což bývá obecně dětem sympatické. Domnívám se tedy, že kniha potěší stejnou měrou jak čtenáře francouzského, tak českého. *La nature est géniale, imitons-la!* je dětskému čtenáři uzpůsobena svou barevnou formou, ilustrovanou obálkou, vysvětlivkami termínů a cizích slov, která děti pravděpodobně nebudou znát, ale i zmíněným kvízem, kterým se mohou zabavit. Kniha je napsána přátelsky a čtivě, autor se často „baví“ přímo se čtenářem, ptá se ho na otázky a pro děti těžko představitelné pojmy vysvětluje jednoduchým přirovnáním k věcem, které už znají. Vzhledem ke vzdělávacímu, ale srozumitelnému charakteru knihy a autorově akademické praxi by mohla tato kniha posloužit nejen jako volnočasové čtení, ale i jako pedagogická pomůcka.

Dle mého názoru je však kniha vhodná i pro dospělé, díky svým poměrně odborným popisům a všeobecnému rozhledu v tématech (v případě dospěláka spíše technika a věda), který čtenáři nabízí. Ilustrace text samotný neobsahuje, a barvy určitě nejsou na škodu a nijak čtení neruší, naopak, je snadné se díky nim v textu orientovat.

Médium

Nakladatelství Albin Michel bylo založeno roku 1900 Albinem Michelem. Kromě kolekce Jeunesse, která se zaměřuje na děti a dospívající a do které se řadí vybraná kniha, mají také kolekce Albin Michel Imaginaire a Albin Michel Pratique. Nakladatelství pořádá mnohá setkání s autory a autogramiády, čtyřikrát do roka jim vychází revue „22 rue Huyghens“, což je jejich pařížská adresa. Slavnými autory, kteří pro toto nakladatelství napsali své dílo či více děl, jsou například Romain Rolland a Henri Barbusse, ze zahraničních jmenujme například tyto autory: Friedrich Dürrenmatt, Italo Calvino, Stephen King, Thomas Harris, Frederick Forsyth, Yuval Harari. Mnoho spisovatelů zde vydalo knihy ověřené literárními cenami: Nobelovu cenu získali například Nadine Gordimer, Elias Canetti, Doris Lessing či již zmíněný Romain Rolland a cenu Goncourt pak Jean-Michel Guenassia, Didier Van Cauwelaert, Robert Sabatier, Eric-Emmanuel Schmitt...

Albin Michel vydává jak domácí, tak zahraniční literaturu, jak beletrii, tak odborné publikace: duchovní nauky, romány, thrillery, fantasy a sci-fi knihy, biografie, kuchařky, obrazové a historické publikace, dramata či díla z oblasti zdravotnictví, osobního rozvoje nebo přírodních a společenských věd. Nemají tady žádné specifické zaměření.

La nature est géniale, imitons-la! vyšla ve formátu A5, má 157 stran a měkkou vazbu. Mimo tištěnou formu existuje i elektronická. Distribuovala ji společnost Hachette Livre.

Obálku ilustrovala Lisa Mandel. Protože se jedná o nedávnou publikaci, dočkala se zatím jen jednoho vydání.

Místo a čas

Zmiňovaná kniha vyšla v roce 2020 v Paříži. Faktor času a místa se do knihy promítají v nevelké míře. Kniha je novodobá a faktor času proto nepředstavuje problém. Jeden z nejčastěji užívaných slovesných časů je *présens*, ve kterém autor nejen charakterizuje zmiňované organismy, ale i popisuje současné objevy a nastiňuje nynější stav ekologie. Některé formulace typu *les recherches actuelles* (str. 53 v originále), *depuis quelques années* (str. 78 v originále) a *nous avons tendance à oublier que jusqu'à une date récente...* (str. 84 v originále) by mohly v budoucnu, až originál zestárne a nebude aktuální, působit problém, ale v současnosti jsem si s nimi nemusela dělat zvláštní starosti. Překlad ale bude nutno eventuálně aktualizovat již brzy, tedy v rámci několika let, jelikož v oblasti bioniky by mohlo brzy dojít k novým objevům.

Faktor místa se projevuje jako potenciální problém jen ve dvou ze dvanácti přeložených kapitol, ale zato v jedné z nich hned dvakrát. Jsou to případy na stranách 62 a 71 v originále:

... si tu habites à 300 km de Paris et que le TGV roule à 300 km/h, tu n'est qu'à une heure de train... (str. 62)

... la répartition des activités économiques en France... (str. 62)

La bardane est une plante très répandue en France. (str. 71)

Řešení těchto případů je rozebráno v kapitole Překladatelské problémy. Kapitoly překládaného textu jinak nejsou lokalizovány do Francie a neobsahuje tudíž ani mnoho francouzských reálií, jelikož autor komentuje dění ve světě a práci mnohých zahraničních vědců.

Funkce textu

Roman Jakobson rozlišuje šest složek komunikace, takzvaných jazykových funkcí. Jsou jimi funkce fatická, referenční, konativní, metajazyková, poetická a expresivní.

Dominantní funkcí textu spadajícího do populárně naučného stylu je funkce referenční, která čtenáře o něčem informuje a je zaměřená na kontext. V textu originálu se nachází velké množství termínů z různých oborů, ať už jsou to biologie, fyzika, chemie, technika nebo nejzastoupenější ekologie, dále také latinské názvy zvířat a rostlin, jiné názvy v cizích jazycích a číselné údaje. Čtenář se díky textu dozvídá mnoho nových poznatků. Další hojně zastoupenou

funkcí je funkce expresivní, a to zejména citově zabarvenými výrazy a vysokou mírou interpunkce. V textu hrají významnou roli i funkce metalingvistická, pomocí které autor vysvětluje cizí pojmy a funkce konativní, když se autor obrací na čtenáře nebo si klade řečnické otázky.

Vnitrotextové faktory

Nyní se budeme zabývat vnitrotextovými faktory podle Christiane Nordové a to jsou: obsah a téma, výstavba textu, presupozice, neverbální a suprasegmentální prvky, lexikum, syntax a morfologie. Tyto faktory se zaměřují na text samotný.

Obsah a téma

Překládaná kniha je rozdělena na tři hlavní části a ty poté na krátké kapitoly, které na sebe zpravidla nenavazují. Mnou vybraný úsek pochází z druhé z částí s názvem *Le voyage dans le monde du biomimétisme*. Na více než třiceti konkrétních příkladech v ní autor ukazuje, co inspirovalo vývoj vynálezů a technických řešení a jakým způsobem. V každé je popsán jeden živočich, rostlina či minerál, jaký jejich aspekt (vlastnost či část těla) byl inspirací vědcům, historie objevu a jeho současný i budoucí význam pro Zemi. Tématem je ekologie a biomimetika.

Jak již bylo zmíněno v kapitole Stylistické zařazení textu, první část s názvem *Imiter la nature* a třetí část, která se nazývá *Les leçons des la nature*, jsou obecnější, přibližují a vysvětlují pojem biomimetiky, důležitost této filozofie, její principy a reflexe o jejím přínosu do budoucna. Tyto tři části představují hlavní část knihy a mají čistě informativní charakter.

Dalšími částmi knihy jsou: obsah, vysvětlení symbolů nacházejících se u vynálezů (které však pro potřebu práce nebyly přidány do přeloženého textu) označujících typ objevu a typ inspirace, citace Leonarda da Vinciho, jednoho z prvních biomimetiků, jež můj překlad neobsáhnul, ale ráda ho zde uvedu: „Prenez vos leçons dans la nature, c'est là qu'est notre futur...“, která pěkným způsobem predestírá téma knihy, dále medailon autora, rejstřík, soupis bibliografie (rozdělený na bibliografii pro děti a pro dospělé), malý kvíz s odpověďmi a v závěru knihy se nachází i prostor na poznámky a objevy. Tyto části se čtenáři pomáhají orientovat v knize či problematice, nalákat jeho pozornost nebo ho nechat si od četby na chvíli odpočinout.

Výstavba textu

Jednotlivé kapitoly jsou většinou 3-4 stránky dlouhé a mají zajímavé názvy, které mají hned přitáhnout pozornost. Jsou barevné, napsané větším písmem než ostatní text a často končí otazníkem nebo vykřičníkem:

Propre comme les coraux! (str. 52 v originálu)

Le sonar, un cadeau des chauves-souris? (str. 63 v originálu)

Ve většině případů jsou názvy kapitol úderné a ilustrují, o jakém živočichovi, rostlině či minerálu bude řeč, ale i o vynálezu, který jimi byl inspirován. Čtenáři tedy poskytují syntézu obsahu, po jejímž přečtení přirozeně cítí touhu dozvědět se víc, přitáhnou tedy jeho pozornost.

Pod názvy kapitol jsou symboly označující, o jakém typu vynálezu (materiál, forma nebo organizace) a typu inspirace (rostlina, zvíře nebo minerál) bude kapitola pojednávat. Další částí kapitol jsou ilustrativní příklady ve světle zelených rámečcích po stranách textu (1-2 na kapitolu), které opakují zásadní informaci z textu – při překladu jsem je tedy zanechala ve stejném znění jako informaci v odstavci, kterou reprodukuji. Typ písma se liší, vypadá estetičtěji, skoro kudrlinkově, proto jsem ho ponechala ve stejném fontu jako zbytek textu, jen velikost jsem ponechala trochu větší. V kapitolách se také opakovaně vyskytují tři barevné rámečky s názvy v majuskulích, ve kterých jsem je pro zachování expresivity ponechala:

- *VEUX-TU EN SAVOIR PLUS?* překládáno jako *CHCEŠ SE DOZVĚDĚT VÍC* Tento nadpis je vyveden černě na zeleném pozadí a má vedle sebe symbol plus + v kroužku, který jsem vynechala. Pokud by byla práce na překladu této knihy zadána nakladatelstvím, určitě by bylo třeba jeho podobu konzultovat, pro účely této práce mi však nepřišel relevantní, a proto jsem ho vynechala. Tento rámeček vždy obsahuje bonusovou informaci týkající se daného objevu. Tento typ rámečku obsahuje většina kapitol.
- *QU'EST-CE QUE ÇA VEUT DIRE?* překládáno jako *CO TO ZNAMENÁ?* Nadpis tohoto typu je vyveden černě na světle fialovém pozadí a vysvětluje význam a původ cizích slov, jež čtenáři pravděpodobně neznají. Jsou jimi například *antifouling* (str. 52 z originálu) nebo *sonar* (str. 65 z originálu). Tento rámeček není zastoupen ve všech kapitolách, objevuje se jen několikrát.
- *N'Y A-T-IL QUE DU POSITIF?* překládáno jako *MÁ TO I STINNOU STRÁNKU* Tento typ názvu bývá vyveden bíle na fialovém pozadí a popisuje dopad objevu či vynálezu

na životní prostředí. Autor v těchto segmentech upozorňuje na možné negativní stránky, které se k vynálezům vážou, například že nejsou vyráběny z biologicky rozložitelných materiálů. Autor v nich bývá velmi angažovaný, objevuje se zde funkce doporučovací, až direktivní, když mluví o tom, co ho trápí; vyjadřuje se citově zabarvenými výrazy s větší mírou interpunkce: *Nous ne sommes pas des pics, et n`aimons pas les chocs!* (str. 83 v originálu), řečnickou otázkou: *...ou alors peut-être de créer des engins autonomes suffisamment petits pour devenir des «robots-espions»?* (str. 70 v originálu), modálním predikativem v případě slovesa *devoir*: *La fabrication de ces produits doit parvenir à ne pas produire de déchets* (str. 54 v originálu) nebo vazbou *il faut*: *...il faut que les palmes modernes soient faites de matières biodégradables uniquement* (str. 68 v originálu). U názvu jsou opět malé symboly, vedle plus + tentokrát i minus – v kroužku, které jsem opět vynechala, narozdíl od bílé barvy, kterou jsem názvy v textu překladu označila. Tento rámeček se nachází na konci každé kapitoly.

Toto grafické dělení velmi usnadňuje orientaci v textu. Co ji usnadňuje dále je zvýraznění některých cizích slov, jako jsou třeba ta, která uvádím jako příklady v rámečku *CO TO ZNAMENÁ?* Odstavce jsou krátké, text přehledný. V pravém nebo levém dolním rohu každé strany je vedle jejího čísla název části, ve které se kapitoly nachází. Každá kapitola začíná na nové stránce, čímž jsou od sebe krásně a jasně odděleny.

Presupozice

Autor předpokládá zájem o téma biomimetiky, ale žádné speciální předchozí znalosti. Tím, že je text určený primárně pro děti, je psán jednoduše a obsahuje vysvětlivky všech slov, kterým by děti mohly mít problém porozumět. Rozhodně po nich nejsou vyžadovány znalosti vědeckých termínů z mnoha oborů zmiňovaných ve všech kapitolách, ty autor také vysvětluje. Presupozice odlišná pro českého a francouzského čtenáře představují kulturní reference, například vlak *TGV* nebo název suchého zipu *Velcro*. S tím se bude během překladu potřeba vypořádat. Text obsahuje popkulturní reference, které by měl čtenář znát, o přístupu k nim píšu níže.

Neverbální a suprasegmentální prvky

Neverbálních prvků se v knize objevuje hodně, jsou to již zmíněné barvy v rámečcích a barevné názvy kapitol a částí, dále některé barevné strany, krásná ilustrace fialové chobotnice

a vědce, který ji napodobuje na obálce knihy zepředu. Samotná chobotnice, a to už v zelené podobě, se nachází i na zadní straně obálky, kde má dokonce komiksovou bublinu řeči, ve které stojí: „Moi, j`aimerais bien copier l`abeille!“ Zelená chobotnice si ještě plave napříč knihou, lze ji spatřit před titulní stranou, na ní samotné a v úplném závěru knihy. Tyto strany, kromě titulní bez textu, jsou také barevné. Strany s názvy částí knihy nesou vzor, který se poté objevuje napříč celou částí, a to vždy jen na levé straně levé stránky (tedy úplně vlevo při normálním otevření knihy). V první části a finálním kvízu se jedná o zelené puntíky a lístky, v druhé o zelené vlnky, ve třetí proužky a v prostoru na poznámky o zelené proužky. Tyto vzory a barvy odlehčují pozornost čtenáře, a proto by je eventuálně bylo také potřeba zachovat. Názvy jednotlivých částí knihy jsou ostatně orámovány. Na straně 124 je, naprosto ojedinele a nečekaně, fotka pružiny.

Obálka knihy zepředu kromě ilustrace obsahuje název knihy, autora a nakladatelství, zadní strana potom kromě ilustrace abstrakt s některými konkrétními příklady inspirací přírodou, jméno ilustrátorky, cenu knihy- 10 euro, ISBN kód knihy, její čárový kód a slogan „La nature n`a pas fini de nous émerveiller!“

V textu samotném jsou neverbálními prvky větší písmo pro nadpisy a poznámky v rámečcích na okraji textu, kurzíva, ve které jsou vyvedena latinská a řecká slova, jednotka gravitačního zrychlení a vysvětlen pojem sonar, a nakonec tučné písmo, vyhrazené cizím slovům vysvětlovaných v rámečkách *CO TO ZNAMENÁ?* V textu se objevuje velké množství závorek a uvozovek, o kterých se čtenář práce dozví více v podkapitole Interpunkce. Tyto prvky jsou v překladu zachovány, v případě interpunkce nivelizovány.

Lexikum

Slovní zásoba textu je bohatá, převládá v něm s ohledem na recipienta lexikum běžné a srozumitelné, až na odborné popisy vynálezů a termíny při nich užitých, které ale bývají vysvětleny (více v kapitole Termíny). Odborné terminologie se v textu objevuje velké množství, a to z následujících oblastí:

- biologie a lékařství: l`incrustation, un organisme parasite, une bactérie, un hôte, les insectivores, les cétacés, se disséminer, les samares, le byssus, pied, les conséquences irréversibles pour son cerveau, le crâne, un os hyoïde, les mandibules, les pays tempérés, l`orthopédie, le bois vivant,

- fyzika: un micro-vortex, un tourbillon, la traînée, les nuisances sonores, les ondes sonores, une fréquence, l'écholocation, le principe de réaction, Nylon, les filaments microscopiques, la décélération, l'accélération gravitationnelle, l'onde de choc,
- chemie: les molécules, la toxicité, un adhésif, un gaz toxique, le polydiméthylsiloxane, les polymères, l'amidon, les protéines, le caoutchouc, le cuivre, les micro-organismes, les expériences, infectieux,
- technika: les hydroliennes, un microfilm, un pantographe, un sonar, les radars, les cordes, les piliers, une barre, un robot-espion, un moteur à réaction, un micromètre, les engins, l'électronique embarquée, l'ordinateur de bord, l'ensemble des systèmes informatiques, la tronçonneuse, l'électricité, l'essence,
- dopravní technologie: le navire de guerre, les bateaux-usines, les trains à grande vitesse, l'aviation, les véhicules modernes, l'automobile, la fusée, l'avion, la voiture,
- ekonomie: la répartition des activités économiques,
- ekologie a biomimetika: polluant, biomimétisme, une solution biomimétique, la consommation d'électricité, un processus naturel, la surpêche, une invention biomimétique, les matières biodégradables, issu du pétrole, une matière naturelle, la composition, une démarche biomimétique, les produits écologiques, les produits chimiques et toxiques, biologique, les émissions, matériaux respectueux de la nature, le progrès technologique, la destruction des forêts, la pollution des mers,

Názvy:

- osobní: Rik Breur, Anthony Brennan, Eiji Nakatsu, George Pierce et Donald Griffin, Léonard de Vinci, George de Mestral, Toshi Fukaya, Duncan Irschick, Alfred Crosby, Li Kaichang, les Romains, Sang- Hee Yoon et Sungmin Park, Terre, Joseph Buford Cox, un Américain, les Japonais, Bernard Heine, Lazzaro Spallanzani,
- místní: Toulon, les États-Unis la France, Paris, Pékin, la Chine, l'Égypte, la Crète, la Phénicie, Californie, l'Amazonie, l'île de La Réunion, la Méditerranée, Massachusetts, Berkeley,
- dále názvy institucí, organizací a mezinárodních ocenění: Mapiem, Sharklet Technologies, Columbia Forest Products, la Fédération internationale de natation, le Greener Synthetic Pathways Award,
- a výrobků/objektů: Finsulate, Speedo, le Sharklet, Shraklet Technologies, le Shinkasen, Scorpion, le Velcro, le Geckskin.

Překladatelská řešení těchto termínů jsou rozebrána níže, stejně tak řešení latinských a jiných cizích názvů, francouzských reálií a popkulturních a jiných referencí, které se v textu vyskytují (viz. v podkapitole Termíny).

Text obsahuje akronymum: ..., *le polydiméthylsiloxane (PDMS en abrégé)*, ... (str. 77 v originále), kterýžto jsem ponechala v původním znění, jelikož je to univerzální zkratka, je v závorce a je jen doplněním informace o zmíněném polymeru, překlad tedy zní takto: .... *polydimethylsiloxan (zkráceně PDMS)*, ...

V textu jsou přítomna mnohá zájmena, která zejména plní funkci kontaktu autora s adresátem a jeho zapojení vlastní osoby do problematiky (o tom píšu více v podkapitole Zájmena). Text také obsahuje velkou frekvenci číselných údajů, a to jak číslovky určité, tak i neurčité (o tom více v podkapitole Číslovky). V textu se nachází pro snadnou orientaci čtenáře v něm velký repertoár spojek a spojovacích výrazů (o nich více v podkapitole Spojky) a pro posílení jeho expresivity i citoslovce, které jsem nahrazovala jim odpovídajícími českými, tak, aby text neztratil svou hravost, například v případech:

- ... elles filent tout droit et puis **hop!** à gauche ou à droite d'un seul coup, alors qu'il n'y a pas d'obstacle. (str. 63 v originálu)
- ... au lieu de la repousser avec un gros «**splash!**». (str. 59 v originálu)

Syntax a morfologie

Větné konstrukce v textu nejsou příliš složité; jednoduché, avšak kondenzované věty se střídají se syntakticky nepřiliš složitými souvětími. Pokud jsou souvětí moc dlouhá, autor je graficky rozdělí dvojtečkou. Interpunkce, napomáhající orientaci v textu, je v textu opravdu velká míra, toto téma je podrobně rozepsáno v podkapitole Interpunkce. Kromě pár řečnických otázek a otázek, které autor pokládá čtenáři se v textu nachází prakticky jen oznamovací věty. Najdeme zde ale i věty zvolací, a to na konci kapitol:

- Nous pourrions ici parler de biomimétisme involontaire! (str. 65 v originálu)
- ... un polymère, ... que l'on trouve aussi dans les shampoings ... et même dans le Coca-Cola! (str. 77 v originálu)

Ve výchozím textu se nenachází citace, přímá řeč, přechodníky ani obrazná pojmenování. Najdeme zde přejatá slova, většinou se jedná o internacionalismy, které, jak píše Jiří Černý v publikaci *Úvod do studia jazyka* (1998), obohacují slovní zásobu a důležitými zdroji pro češtinu a ostatní evropské jazyky byly v jejím rámci klasická řečtina a latina, což se

projevuje v textu na těchto příkladech: *baptisé, biologie, philosophe, racines* nebo *extraordinaire*, přičemž některé z těchto výrazů mají český ekvivalent, jiná byla nahrazena.

Ze slovesných časů je zde nejvýrazněji zastoupen přezens a préteritum, což krásně ilustruje jeho příslušnost k populárně naučnému stylu. Přítomný čas souvisí s nadčasovostí obsahu sdělení a jeho obecností, minulý čas pro popis historie vynálezů. Futurum je užito minimálně. Nahrazuje ho kondicionál, nacházející se většinou v rámečcích *MÁ TO I STINNOU STRÁNKU*, který autor používá pro své reflexe o dopadu jednotlivých objevů na životní prostředí a na společnost:

- s`adapter a des outils ou des matériaux également respectueux de la nature. (str. 83 v originálu)

Text je psán spisovně: neuzívá dialektů, obecné češtiny ani knižních výrazů. Objevuje se v něm jen pár hovorových výrazů, například:

- sur le **web**, tu peux voir de nombreuses vidéos... (str.59 v originálu),
který jsem přeložila jako:

na **netu** se můžete podívat na spoustu videí... (str. 3 v překladu),

Jelikož se jedná o běžně používané slovo přejaté z angličtiny, stejně jako slovo *net*, kdy oba jsou moderní a hojně zastoupené v úzu, které mají zapůsobit na malé čtenáře a přiblížit se mu. *Internet* by v tomto případě nevyzněl adekvátně.

Co se týče kategorie diateze, v textu najdeme jak rod činný, tak trpný. Gramatická kategorie slovesného rodu vyjadřuje poměr mezi původcem děje a podmětem věty a rozlišujeme dvě formy, rod činný (aktivum) a rod trpný (pasivum), který dělíme na pasivum opisné a zvrtné, jak píše Milena Houzvičková a Jana Hoffmanová v publikaci *Čeština pro překladatele* (2012). Rod činný je vidět na tomto ukázkovém příkladu: *Certaines plaintes se dispersent dans la nature de manière très ingénieuse*. (str. 71 v originálu). Rod trpný se v textu projevuje vyšší mírou opisného pasiva, například: ... *l'idée lui a bien été soufflée par la nature*. (str. 68 v originálu). Při překladu jsem rody zachovávala.

Typologie překladatelských problémů a jejich řešení

Tato část pojednává o procesu překladu jako takovém. Zabývá se problémy, se kterými jsem se při překladu potýkala a mnou navrhovanými řešení těchto problémů. Všechny posuny a změny jsem se snažila učinit tak, aby byl výsledný text co nejdělejší originálu a jakýmsi kulturním filtrem mezi textem originálu a textem překladu. Problematické části jsem

kategorizovala do následujících podkapitol: transkripce cizích vlastních jmen, překlad termínů, latinské a ostatní cizí názvy, zájmena, číslovky, interpunkce, opakování a drobné faktické chyby.

Transkripce cizích vlastních jmen

V textu se vyskytla křestní jména zahraničních vědců a ta z jiných jazykových systémů, tedy japonská, čínská a korejská jména bylo třeba přetranskribovat. Jméno vědce je poté hůře dohledatelné, jelikož popisované objevy v rámci biomimetiky jsou veskrze poměrně nové a v češtině se zatím o nich nikde moc nepíše, ale je to běžná praxe, proto jsem se rozhodla pro standartní transkripci. Jedná se například o tyto případy:

- *Un ingénieur japonais, Eiji Nakatsu ...* (str. 60 v originálu)
Japonský inženýr Eidži Nakatsu ...
- *... un jeune chercheur chinois, Li Kaichang, ...* (str. 79 v originálu)
... mladý čínský vědec Li Kchajčchang ...
- *Des chercheurs américains ... Sang-Hee Yoon et Sungmin Park, ...* (str. 81 v originálu)
Dva američtí vědci ... Sang-Hi Jun a Songmin Pak ...

Překlad termínů

Termíny, jakožto ustálená a jednoznačná pojmenování v rámci určitého oboru, poukazují na věcnost a přesnost textu, a jejich vysoká míra tedy dokazuje i míru odbornosti textu, která u publikace míněné pro děti není základním předpokladem. S ohledem na adresáta bývají termíny v textu zpravidla vysvětlovány nebo upřesňovány, a to následujícími způsoby:

pomocí závorek:

- *Les picots créent de micro-vortex (tourbillons) ...* (str. 53 v originálu)
- *... un spécialiste des polymères (des grosses molécules constituées d'une suite de molécules simples, comme l'amidon ou les protéines).* (str. 76 v originálu)

použitím uvozovek většinou) v závorce:

- *Ce mode de géolocation s'appelle l'écholocation («localiser en fonction du retour des ondes sonores», comme dans un écho). (str. 64 v originálu)*
- *Son invention, le Velcro (un mot-valise formé à partir de «VELours» et «CROchet»), ... (str.72 v originálu)*
- *Ils l'ont appelé Geckskin («peau de gecko»). (str. 76 v originálu)*

použitím dvojtečky:

- *... un «biofilm» infectieux: une colonie si dense qu'elle forme un film ... (str. 58 v originálu)*
- *... des pantographes: ces bras articulés qui permettent aux trains de capter l'électricité ... (str. 60 v originálu)*
- *Il avance en utilisant le principe de réaction: il possède un muscle, le manteau, qui absorbe de l'eau à l'avant et, par une contraction brusque, la rejette vivement à l'arrière; ... (str. 69 v originálu)*

pomocí pomlček:

- *Leur fréquence – une des caractéristiques techniques du son – est si élevée que l'oreille humaine ne les entend pas. (str. 63 v originálu)*
- *Ensuite, son os hyoïde – situé dans le cou, à la base de la langue – est élastique, ... (str. 82 v originálu)*

pouze odděleny čárkami:

- *Par exemple, les samares, les graines des frênes ou des érables, sont munies de deux ailettes qui leur permettent de voler lorsqu'il y a du vent, ... (str. 71 v originálu)*
- *... ils ont découvert que le byssus, ou fil de byssus, c'est-à-dire les filaments par lesquels la moule s'accroche, ... (str. 78)*
- *... Cependant, nous sommes toujours plus dépendants de l'électronique embarquée, c'est-à-dire l'ordinateur de bord et l'ensemble des systèmes informatiques ... (str. 81 v originálu)*

Jak je zřejmé z překladových variant, vysvětlení termínů zahrnovalo slova dětem známá a srozumitelná, a proto jsem volila přesné ekvivalenty odborných termínů a popis po

vzoru autor. Místa, která působila problém byly termíny blíže nevysvětlené, které jsem vysvětlením opatřila

Autor také dětem přibližuje složité výrazy přirovnáním – naznačí jím fyzickou podobu vynálezu nebo nastíní, jak funguje:

- *Fukaya a alors l`idée de créer une punaise avec une gaine imitant le coussinet du félin, ..., elle ressemble à une petite gélule.* (str. 74 v originálu)
- *En effet, une fois séchés et filés- comme de la laine-, les filaments ressemblaient à du fil d`or.* (str. 78 v originálu)
- *... inventa une chaîne articulée tournant autour d`un guide et actionnée par une manette, un peu comme le pédalier d`une bicyclette.* (str. 84 v originálu)

Latinské a ostatní cizí názvy

Jako zvláštní kategorii termínů jsem určila latinské a ostatní cizí názvy. Jak již bylo nastíněno, latina je jazykem, který silně ovlivnil charakter toho francouzského, příslušícího do románské jazykové rodiny, narozdíl od jazyka českého řadícího se mezi slovanské jazyky. Náš jazyk se na bázi latiny neformoval, a proto nám latinská slova na první dobrou nic neříkají.

Případy, ve kterých autor uvádí latinský název jsou v mnou vybraném úseku čtyři: dvakrát jsou latinské názvy živočichů v textu uváděny spolu s těmi francouzskými (přičemž latinské se nachází v závorkách jakožto doplňující informace), v jednom případě autor odpovídající francouzský název necítil potřebu uvést a použil jen ten latinský, a v jenom se dokonce jedná o název francouzský, který je zároveň latinským. Jelikož jsem text nechtěla ochudit o latinské názvy, které patří k základním informacím o daných živočiších uváděných v přírodních atlasech, v případech, kde jsou v závorce jsem je ponechala a francouzský název zvířete přeložila do češtiny:

- *Lorsque le pic a front doré (Melanerpes aurifrons) frappe le bois, ...* (str. 81 v originále)

Když datel proužkohřbetý (Melanerpes aurifrons) ...

- *Celui que nous appelons l'ergate forgeron (Ergates faber), ... (str.84 v originále)*

Ten, který se nazývá tesařík zavalitý (Ergates faber) ...

V následujícím případě absence francouzského názvu, přede mnou stálo rozhodnutí, zda ponechat latinský název v původním znění či zda ho adekvátně přeložit do češtiny. Vzhledem k cílovému čtenáři jsem si vybrala překlad do češtiny, ale navíc ponechání původního názvu, který, jak se domnívám, může sloužit dětem jako učební pomůcka a bylo by škoda ho vymazat.

- *... une espèce géante de moule, Pinna nobilis, qui peut mesurer... (str. 78 v originále)*
- *... druh obrovské slávky, kyjovka šupinatá (s latinský názvem Pinna nobilis), ...*

V posledním případě jsem zvolila opět strategii překladu, jelikož latinský název brouka by českým dětem jim nic neřekl. Poněvadž je ale výraz také francouzsky, latinský s klidným srdcem vynechávám.

- *Il s'est inspiré d'un coléoptère qui se nourrit de bois mort ou pourrissant, Acanthocinus aedilis. (str. 85 v originálu)*
- *Inspirací byl Coxovi brouk z čeledi tesaříkovitých, který se živí mrtvým nebo hnijícím dřevem, kozlíček dazule.*

Cizí slova (v jiném jazyce, než je jazyk originálu), představují eventuální problém při překladu. Překladatel si musí vždy položit otázku, zda je v textu pro autentičnost zachovat, nebo zda je přeložit a nemá čtenáře. Cizí slova v mnou překládaném textu jsou většinou anglického (jednou řeckého) původu, který je v daných větách vždy uveden, jsou díky charakteru knihy vysvětlena, a to přímo v rámečku s trefným názvem *CO TO ZNAMENÁ?* kde se bez výjimky nachází. Zde jsou všechny příklady tohoto jevu v textu:

- *D'origine anglaise, le mot **fouling** désigne le dépôt, l'incrustation d'organismes... a L'antifouling est la méthode utilisée pour lutter contre ces incrustations. (str. 52 v originálu)*

- *Le mot **sonar** est l'acronyme (il reprend les premières lettres) de «SOund NAvigation and Ranging», une expression qui désigne, en anglais un système de détection du son dans un milieu aquatique. (str. 65 originálu)*
- *Tout ce qui est vivant relève de la **biologie**, qui est la «science du vivant» (logos signifie «science» en grec ancien). (str.77 v originálu)*

Jak čtenář práce jistě poznal, žádné z těchto cizích slov se do češtiny nepřekládá, všechna byla přijata v jejich původní podobě, nebylo proto nad čím bádát a v překladu byla ponechána v původním znění. Pokud by ale počestěný ekvivalent měla, pravděpodobně bych použila ten a pokračovala v definici výrazu dle autora.

V textu se setkáváme i s popkulturními a jinými referencemi, které spadají pod funkci metajazykovou, jsou součástí všeobecného rozhledu a čtenář francouzský i český by je měli dobře znát, tudíž zůstávají bez vysvětlení. Jsou jimi: *les jeux Olympiques, la Première Guerre mondiale, Spiderman, Coca-Cola, l'Antiquité a Formule 1*. Speciálním typem referencí jsou kulturní reálie vázané na oblast, ze které text originálu pochází, tedy Francii. Jsou jimi:

- *... si tu habites à 300 km de Paris et que le TGV roule à 300 km/h, tu n'es qu'à une heure de train (str. 62 v originálu)*
... pokud například bydlíte 300 kilometrů od Paříže a TGV jede rychlostí 300 kilometrů za hodinu, bude vám cesta tam trvat vlakem pouhou hodinu ...

Dítě v Čechách by pravděpodobně za normálních okolností netušilo, co je *TGV* a překladatel do českého jazyka by proto měl zvážit, zda by nebylo na místě pojem nějak opsat. Naštěstí se ale pojem nachází v kapitole o rychlovlacích (jak napovídá sám název vlaku *TGV*), kde hraje prim japonský systém Šinkansen. Z kontextu kapitoly a samotné věty, ve které je naznačeno, že se opět jedná o vlak, jsem ale ponechala zkratku v originálním znění.

Opravdový problém ale nastal v kapitole lopuchu a jím inspirovaném suchém zipu. V této kapitole se mluví o suchém zipu jako o *Velcro*, což je původně název anglické společnosti založené Georgem de Mestralem, vynálezcem suchého zipu, zmiňovaném v samotné kapitole. Suchý zip má ve francouzštině samozřejmě i svůj vlastní název, *une fermeture autoagrippante*, ale ve francouzském úzu je rozšířený i pod názvem *Velcro*, který

právě autor užívá. Jedná se o podobný typ jevu jako v případě anglického označení *Kleenex* pro papírový kapesník.

Případ kulturní reference byl zde patrný ve dvou sděleních v jedné větě na straně 72-3 v originálu:

- *Son invention, le Velcro (un mot-valise formé à partir de «VELourst» et «CROchet»), ...*

Kde se vyskytuje jak problém zmíněného *Velcra*, pro českého čtenáře neznámého pojmu, tak i jeho vznik, ale ze slov francouzských, pro francouzského čtenáře jasný, ale českému čtenáři dává smysl jen to, že vznikl z počátečních písmen dvou francouzských slov. Problém jsem vyřešila vysvětlením pojmu a ponecháním názvu vynálezu, která je pro jeho popis logicky velmi důležitá a nebylo by radno informaci ztratit a explicitací francouzských slov *velours* a *crochet*, aby čtenáři českého překladu informace neutekla:

- *Jeho vynález, suchý zip, zvaný Velcro (což je slovo složené z francouzského „VELours“ znamenající samet a „CROchet“ znamenající háček) ...*

V druhé části věty je obtíží absence českého ekvivalentu slova *scratch*. *Scratch* je jiný, expresivní, hovorový a v současnosti velmi rozšířený termín pro suchý zip. Zamlouvala se mi myšlenka zachovat onomatopoiu výrazu, kteroužto kvalitu jsem nechtěla ztratit a zároveň nalézt hovorový výraz pro suchý zip v češtině. Po dlouhém pídění se mi nejvhodnější zdá slovo *sucháč*, které by asi dítě použilo, jelikož je hovorové a zkrácením jednoduché, onomatopoické, a navíc je i synestezí – spíš než sluchový vjem v originále (*scratch* značí zvuk, který vydá suchý zip po odtržení látky) stimuluje i vjem hmatový. Překlad zní tedy takto:

- *... est plus connue aujourd`hui sous le nom de «scratcht».*
... je také známý pod názvem „sucháč“.

Další onomatopoické slovo se objevilo ve stejné kapitole na straně 72 v textu originálu. Je jím «*gratons*», u kterého jsem také hledala český ekvivalent, který by zachoval i aspekt synestezie. *Graton* je slovo odvozené od slovesa *gratter*, jež má význam *škrábat, svědit, kousat*. Toto slovo má vystihnout bodlák a jelikož má bodlák bodličky, slovo samotné mě, doufám, navedlo na správnou cestu. Přeložila jsem ho jako: „pichlavka“.

Zájmena

Zájmena posilují kohezi textu a plní spolu s řečnickými otázkami funkci konativní, jelikož se jejich prostřednictvím autor může obracet na samotného čtenáře, anebo zahrnout svou vlastní osobu přímo do textu knihy. Většina zájmen v textu je osobní. Když autor mluví o živočiších, rostlinách a vědcích, tedy popisuje a charakterizuje, používá 3. osobu jednotného i množného čísla *il* a *ils*, uvedu příklad jednotného čísla:

- *Il avance en utilisant le principe de réaction.* (str. 69 v originálu)
Pohybuje se na základě principu tryskového pohonu ...

Tato zájmena zůstávají v češtině nevyjádřená.

Pro kontakt s adresátem používá autor zájmena 2. osobu jednotného čísla *tu*, a to, když se děti ptá na jejich znalosti:

- *Sais- tu que le hibou es tun excellent chasseur?* (str. 59 v originálu)
Víte, že sova je vynikající lovkyně?

zkušenosti:

- *Si tu en as déjà vu, tu as sans doute eu l'impression qu'elles volaient dans tous les sens ...* (str. 63 v originálu)
Pokud jste je už viděli, určitě jste měli dojem, že létají všemi směry.

nebo se je snaží zapojit pomocí konkrétního příkladu pro vysvětlení něčeho:

- ... si **tu** habites à 300 km de Paris et que le TGV roule à 300 km/h, **tu** n'es qu'à une heure de train ... (str. 62 v originálu)
... pokud například bydlíte 300 kilometrů od Paříže a TGV jede rychlostí 300 kilometrů za hodinu, bude vám cesta tam trvat vlakem pouhou hodinu ...
- *Elle te sert par exemple à attacher tes chaussures.* (str. 73 v originálu)
Díky suchému zipu si můžete například zapnout boty.

Problémem týkajícím se zájmena *tu* je v češtině bezesporu nutnost rozlišení rodu. Zde jsem se potýkala s problematou genderu, v současnosti tak kontroverzní a rozhodla se, že

než si vybírat mezi oslovením dívky či chlapce, které by ovlivnily i další slovní druhy (zejména přídavná jména a slovesa kvůli shodě) a po vybrání jednoho nutně ignorovalo druhého, budu používat plurál, jak ilustrují i příklady výše. Plurál má výhodu v inkluzi všech genderů a při případně zakázce nakladatelství by se toto téma určitě muselo pořádně probrat. Plurál implikuje zaměření na děti obecně, proto by případné oslovení mohlo znít právě: „děti“.

Dalším používaným zájmenem, kterým čtenář zapojuje sám sebe, je inkluzivní plurál *nous*:

- *Nous pourrions ici parler de biomimétisme involontaire!* (str. 65 v originálu)

To jsem v textu překladu zachovala:

- *Tento jev **bychom mohli** nazvat neúmyslným biomimetismem.*

Zájmeno samotné je zde nevyjádřené, ale je vyjádřeno slovesem.

Posledním zmíněným zájmenem bude *on*, kterým se autor zdánlivě také zahrnuje, ale přitom se odosobňuje a vyjadřuje tím spíš, že se na věci podílejí všichni dohromady jako celek:

- *Contrairement à ce que l`**on** pourrait croire, ...* (str. 55 v originálu)

*Ačkoli se to **nám** to na první pohled nemusí zdát ...*

Zájmeno bylo přeloženo zájmenem *nám*, tedy *my*, jelikož takové se stejnou funkcí čeština postrádá.

V textu se také vyskytují zájmena přivlastňovací: *leur*, *son* a *sa* i deiktická (ukazovací), například: *celui*, *ce* nebo *cet*.

Číslovky

V textu se vyskytují určité předložky i neurčité číslovky. U určitých číslověk řadových v podstatě nenastaly problémy, byla jimi vyjádřeny například časová rozmezí: *Lazzaro Spallanzani (1729-1799)*, *Léonard de Vinci (1452-1519)*, *George de Mestral (1907-1990)*, dále:

Jednotky a míry:

- ... *une ventouse de taille micrométrique (1 micromètre= 0,001 mm)*. (str. 75 v originálu);
- *Pouvant atteindre 2 m de haut*, ... (str. 71 v originálu)
- ..., *Pinna nobilis, qui peut mesurer jusqu`à 1,20 de long*. (str. 78 v originálu)
- *Celui de la série 500 ressemble de très près à celui de martin-pêcheur: i lest extrêmement pointu, long de 15 m (celui de la série précédente, les 300, ne mesurait que 6 m, et permet de circuler à 300 km/h ...* (str. 61 v originálu)

nebo konkrétní data:

- *La société a d`ailleurs gagné un prix en 2007 ... pour avoir remplacé 23 000 t de colle synthétique ..., et réduit de 50 à 90 % les émissions...* (str. 80 v originálu)
- *Les Japonais sont les premiers à avoir développé un train de ce type, le Shinkansen, en service dès 1964.* (str. 60 v originálu)

Číslovku základní jsem v následujícím případě nahradila číslovkou řadovou:

- ... *il peut même frapper l`arbre jusqu`à 22 coups par seconde!* (str. 82 v originálu)
... *je dokonce schopen udeřit do stromu až 22krát za vteřinu!* ...

Neurčité číslovky *quelques* a *plusieurs* jsem překládala jako *několik*:

- *Qualques années plus tard*, ... (str. 85 v originálu)
několik let později ...
- ... *plusieurs inventeurs britanniques et français ont mis au point le sonar.* (str. 64 v originálu)
Tak několik britských a francouzských vynálezců ...

Dalšími neurčitými číslovkami byly například *chacun* nebo *peu*.

Interpunkce

Interpunkce je v textu hojně zastoupena a je jeho velmi důležitým prvkem. V textu se vyskytuje trochu ode všeho; kromě teček se zde objevují i čárky, dvojtečky, otazníky,

vykřičníky, francouzské závorky, výpustky, uvozovky, pomlčky, spojovníky a středníky. Pro zachování expresivity jsem interpunkci zachovávala jako například u vykřičníků a otazníků:

- *...ou alors peut-être de créer des engins autonomes suffisamment petits pour devenir des «robots-espions»?* (str. 70 v originálu)
... ale možná by se na jejich základě daly vytvořit autonomní stroje dostatečně malinké na to, aby se mohly stát „robotími špióny“?

Zvláštní péči jsem věnovala dvojtečkám, které často rozdělují dlouhá souvětí. Podle délky a obsahu informací jsem je někdy zachovala, někdy nahradila pomlčkou, uvádím příklad, který si takové nahrazení důrazem na poslední informaci žádal, jelikož dvojtečka takto běžně v češtině nefunguje:

- *L`invention de la tronçonneuse provient étonamment d`un autre domaine: l`orthopédie!* (str. 84 v originálu)
Vynalezení řetězové pily přitom překvapivě pochází z jiného oboru než je lesnictví – z ortopedie!

Francouzské uvozovky byly nahrazovány českými:

- *... au lieu de la repousser avec un gros «**splash!**».* (str. 59 v originálu)
... místo aby do ní plesknul s velkým „šplouch!“.

Opakování

Ve francouzštině se poměrně často vyskytuje opakování slov. Český čtenář by na to mohl být citlivější než ten francouzský a text by mohl působit při opakování nepřirozeně. Proto jsem se rozhodla volit synonyma, abych se opakování vyvarovala. Uvedu příklady opakování z kapitoly o brouku tesaříkovi a motorové pile a jejich řešení:

- *L`invention de **la tronçonneuse** provient étonamment d`un autre domaine...* (str. 84 v originálu)

*Vynalezení **řetězové pily** přitom překvapivě pochází z jiného oboru...*

- *Mais les particuliers, eux, se servent des **tronçonneuses** de Cox...* (str. 85 v originálu)

*Ale kutilové používají **motorové řetězové pily** podle Coxe...*

- *... les arbres gigantesques ne cessent d` être abattus par des hommes munis de **tronçonneuses** ...* (str. 86 v originálu)
... mohutné stromy (jsou) neustále káceny lidmi s **motorovými pilami**, ...

Překladatelské postupy a posuny

V této části rozeberu překladatelské postupy a posuny. Postupy budu klasifikovat podle Aleny Tionové a jejich popisu v publikaci *Francoušština pro pokročilé* (1989), stejně tak ze Šabršulovy *Problèmes de la stylistique comparée du français et du tchèque* (1989). Tionová ve své publikaci definuje postupy, jakými jsou transpozice, přesněji transpozice slovního druhu a transpozice podstatného jména, transpozice syntaktická a transpozice francouzského podstatného jména do češtiny, koncentrizace a diluce, étoffement a dépouillement a modulace. Nyní se některým z nich budu blíže věnovat a poté také překladatelským posunům v překladu, kterými jsou například explicitace či konkretizace:

Transpozice slovního druhu

Ta spočívá v tom, že je sémantický obsah z textu i originálu v textu vyjádřen jiným slovním druhem. K t posunům docházelo v textu velice často, dokazuje to i tato věta, kde bylo jedno adjektivum nahrazeno substantivem a poté jiné adjektivum příslovcem:

- *... la nuit , alors que tou test **calme**, il faut etre parfaitement **silencieux** pour attraper une proie.* (str. 59 v originálu)

*V noci, kdy všude panuje **klid**, musí umět být pro lapení kořisti úplně **potichu**.*

Modulace

Modulace je jakákoli restrukturalizace cílového textu v poměru k výchozímu. Zde je příklad:

- *... si tu habites à 300 km de Paris et que le TGV roule à 300 km/h, tu n'est qu'à une heure de train...* (str. 62)
... pokud například bydlíte 300 kilometrů od Paříže a TGV jede rychlostí 300 kilometrů za hodinu, bude vám cesta tam trvat vlakem pouhou hodinu ...

Explicitace

Pro explicitaci jsem se rozhodla v případě francouzské reálie:

- *Son invention, le Velcro (un mot-valise formé à partir de «VELours» et «CROchet»), ...* (str.72 v originálu)

Jeho vynález, suchý zip, zvaný Velcro (což je slovo složené z francouzského „VELours“ znamenající samet a „CROchet“ znamenající háček) ... ,

i termínů, které nebyly autorem vysvětleny a dětský čtenář by jim nejspíš nerozuměl. Takové ponechávám v původním znění, aby se je naučily i české děti, ale jen v závorce, například tady:

- *... un revêtement sous forme de microfilm, ...* (str. 57 v originálu)
... povrchovou úpravu ve formě tenké vrstvy (mikrofilmu), ...

Konkretizace

Konkretizaci jsem jako strategii zvolila v překladu termínu biologického, který se ve francouzštině zní stejně jako latinsky a francouzskému čtenáři tedy v latině prozradí, že u onoho brouka se jedná o tesaříka. Českému čtenáři taková nuance uteče, proto bylo záhodno konkretizovat.

- *Il s'est inspiré d'un coléoptère qui se nourrit de bois mort ou pourrissant, *Acanthocinus aedilis*.* (str. 85 v originálu)

Inspirací byl Coxovi brouk z čeledi tesaříkovitých, který se živí mrtvým nebo hniječím dřevem, kozlíček dazule.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo přeložit do češtiny zadaný text a překlad doplnit překladatelským komentářem v rozsahu minimálně 20 normostran, ve kterém je záhodno nejprve celkově charakterizovat zdrojový text, uvést záměr autora a jím zvolené stylistické postupy, pomocí kterých tohoto závěru dosahuje, dále popsat problémy, na které jsem během překladu narazila a zdůvodnit použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jsem provedla na lexikální, syntaktické a stylistické rovině. Komentář by poté měl být doplněn bibliografickým soupisem použitých zdrojů.

Při čtení knihy jsem se dozvěděla mnoho nového a její překládání pro mě bylo přínosem. Snažila jsem se zachovat čtivost textu, jeho stylistickou rovinu a informační hodnotu a vytvořit funkčně-ekvivalentní překlad, který dbá na zachování specifických vlastností textu originálu s ohledem na odlišný jazyk a kulturu českého příjemce.

Doufám, že jsem dosáhla zdárného vypracování překladu a v jeho analýze a komentáři jsem postupovala správně. Práci jsem vykonávala se svým nejlepším vědomím a svědomím a k ověřování správnosti svých hypotéz a čerpání teorie jsem užívala mnohé zdroje, které jsou uvedené v bibliografii. Překlad by se neměl vymykat českým jazykovým a žánrově stylistickým normám a měl by přenést smysl původního sdělení, což také doufám, že se podařilo.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura:

GODARD, P. *La nature est géniale, imitons-la!* Paris: Albin Michel Jeunesse, 2020.

Sekundární literatura k teoretickému komentáři:

BRUNEL, A. – ŠOTOLOVÁ J. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000.

ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 2008.

HENDRICH, J. – RADINA, O. – TLÁSKAL, J. *Francouzská mluvnice*. Plzeň : Nakladatelství Fraus, 2001.

KNITTLOVÁ, D. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010.

LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012.

NEUMANN, J. – HOŘEJŠÍ, V. *Velký francouzsko-český slovník*. Brno : Academia, 1992.

NORD, Ch. *Text analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam-New York: Rodopi, 2005.

ŠABRŠULA, J. *Problèmes de la stylistique comparée du français et du tchèque*. Praha : Univerzita Karlova, 1990.

ŠABRŠULA, J. *Teorie a praxe překladu*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2007.

TIONOVÁ, A. *Francouzština pro pokročilé*. Praha: Leda, 2007.

RADINA, O. *Francouzština a čeština: systémové srovnání dvou jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

Sekundární literatura k překládanému textu:

Tištěné zdroje:

DORION, Ch. *Zvířecí vynálezci: poznejte zvířátka, která předběhla moderní technologie*. Praha: Dobrovský, 2022.

ZEUCH, M. *Bionika. Co-jak-proč* (Fraus). Plzeň: Fraus, 2008.

POUYDEBAT, E. *Atlas poetické zoologie. Za obzor* (65. pole). Praha: 65. pole, 2019.

FOURNIER, M. *Příroda: nekonečná inspirace vědy : historie technických vynálezů, k nimž nás přivedlo zkoumání živých organismů*. Čestlice: Rebo, 2013.

Internetové zdroje:

Larousse. Dostupné z: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais> [cit. 05. května 2024]

Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz> [cit. 05. května 2024]

Slovník synonym. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz> [cit. 05. května 2024]